

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Rade ODŽIČ

Mentorica: doc. dr. Dana MESNER - ANDOLŠEK

Somentorica: asist. Jana NADOH

**ORGANIZIRANI KRIMINALI S PODROČJA
PREPOVEDANIH DROG IN
ETIČNOST PREISKOVANJA**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana 2005

ZAHVALA

Za pripravo in nastanek diplomske naloge se iskreno zahvaljujem mentorici doc. dr. Dani MESNER – ANDOLŠEK, predavateljici na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani in dr. Bojanu DOBOVŠKU, predavatelju na Fakulteti za policijsko – varnostne vade v Ljubljani, ki sta mi s svojimi strokovnimi napotki in potrpežljivostjo olajšala pot do konca poti izrednega študija.

Posebna zahvala gre asistentki Jani NADOH, predavateljici na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani, ki me je, ob pristopu k temi diplomskega dela, s svojim toplim odnosom in vzpodbudami pripeljala na pravo pot.

Zahvaljujem pa se predvsem svoji družini, ki me je vsestransko podpirala in vzpodbujala skozi vsa leta študija, še posebej ženi, ki je z veliko mero razumevanja skrbela za otroke in dom v času mojih študijskih obveznosti.

Hvala tudi g. Urbanu ZEPIČU, vodji Skupine za prepovedane droge na Oddelku za organiziran kriminal Urada kriminalistične policije Policijske uprave Ljubljana, ki je diplomsko delo pregledal z vidika policijske stroke.

PRILOŽENA IZJAVA O AVTORSTVU

KAZALO

UVOD	6
1 SPLOŠNO O ORGANIZIRANEM KRIMINALU	9
1.1 Pojem organiziranega kriminala	9
1.2 Dejavnost kriminalnih organizacij – ilegalna trgovina z drogo	13
2 VSEBINSKA IZHODIŠČA S PODROČJA PREPOVEDANIH DROG	15
2.1 Opredelitev pojmov s klasifikacijo prepovedanih drog in psihotropnih snovi.....	15
2.2 Sociološko – psihološki vidiki uživanja prepovedanih drog in psihotropnih snovi.....	21
3 ILEGALNA TRGOVINA S PREPOVEDANIMI DROGAMI V SLOVENIJI	24
3.1 Stanje na področju prepovedanih drog v Sloveniji	24
3.2 Struktura delovanja ilegalne trgovine s prepovedanimi drogami v Sloveniji	27
3.3 Kazensko – pravna podlaga policije v boju proti ilegalni trgovini s prepovedanimi drogami	29
3.3.1 Neupravičena proizvodnja in promet s prepovedanimi drogami	30
3.3.1.1 Izvršitvene oblike kaznivega dejanja	31
3.3.1.2 Združevanje oseb	32
3.3.1.3 Oprema, material in prehodne sestavine	32
3.3.2 Omogočanje uživanja prepovedanih drog	33
4 ETIKA PRI PREISKOVANJU KAZNIVIH DEJANJ.....	35
4.1 Opredelitev etike	35
4.2 Etika v Sloveniji	36

4.2.1	Poslovna etika	36
4.2.2	Etika organiziranih kriminalnih združb	38
4.2.3	Policijska etika	39
4.2.3.1	Kodeks policijske etike in človekove pravice	41
4.3	Neetičnost storilcev proti etičnosti preiskovalcev	43
4.3.1	Sum kot gonilna sila preiskovanja	49
4.4	Neetičnost kot policijska subkultura ali deviacija	52
5	RAZŠIRJENOST NEETIČNOSTI IN UKREPI ZA NJENO ODPRAVO	55
5.1	Razširjenost in vidnost neetičnosti	55
5.2	Izobraževanje preiskovalcev o osnovah etike	59
	ZAKLJUČEK	64
	LITERATURA	66
TABELE:		
	Tabela 3.1: Število kaznivih dejanj in raziskanost v letih 1991-2002.....	25
	Tabela 3.2: Število kaznivih dejanj po posameznih področjih v letih 1991-2002.....	26
	Tabela 3.3: Pregled posameznih vrst kaznivih dejanj v letih 1991-2002.....	27
GRAFI:		
	Graf 5.1: Število pritožb nad policisti med leti 1999-2004.....	57
	Graf 5.2: Število kaznivih dejanj, katerih storitve so osumljeni policisti med leti 1999-2004.....	58
	Graf 5.3: Število disciplinskih postopkov v policiji med leti 1999-2004.....	59
PRILOGE:		
	Priloga 1: Utrinki iz usposabljanj enote kriminalistične policije, kjer sem zaposlen.....	70
	Priloga 2: Utrinki iz usposabljanj Specialne enote GPU.....	71
	Priloge 3-6: Prepovedane droge.....	72-76

UVOD

Organizirani kriminal sodi med najnevarnejšo obliko kriminalitete, ki zaradi narave svojega delovanja ostaja pretežno prikrita, pogostokrat tudi zato, ker deluje na »sivem polju« oz. na robu dovoljenega. Pojavlja se kot oblika upiranja legitimni oblasti in izrablja predvsem zasebno iniciativo za iskanje nedovoljenega dobička na nezakonit način. Izkušnje preiskovalcev, ki so preiskovali kazniva dejanja s področja organiziranega kriminala zadnja leta so pokazale, da sta zlasti pri običajnih oblikah organiziranega kriminala narodnost in etičnost pomembni okoliščini za ustvarjanje tovrstnih organizacij, medtem, ko pri organiziranem gospodarskem kriminalu to ni tako bistveno. Organizirana kriminaliteta se pojavlja kot vzporedni sistem državnemu sistemu in jo lahko označimo kot družbo, ki kriminalno deluje zunaj kontrole javnosti in oblasti. Zajema veliko število posameznikov, ki delujejo v hierarhičnih strukturah, kar kaže na podjetniško organiziranost. Glavna cilja delovanja sta nadzor organizacije in pridobitev čim višjega dobička. Pod pojem organizirane kriminalitete uvrščamo tudi trgovino s prepovedanimi drogami.

Mednarodno organizirane kriminalne združbe so na področju novo nastale Evropske unije opazile enoten trg, na katerem je mogoče s proizvodnjo in prodajo prepovedanih drog zaslužiti velike vsote denarja. Vse večja agresivnost organiziranih kriminalnih združb pri tihotapljenju prepovedanih drog po vsem svetu, in ne samo v Evropi, predstavlja problem, katerega se mora zavedati in skupno lotiti vse človeštvo. Tudi Slovenija ni izjema, ki se je s spremembo družbeno – ekonomskega sistema in osamosvojitvijo znašla v položaju, ko je postala izredno ranljiva pri delovanju različnih organiziranih kriminalnih združb. Pri tem je pomemben geografski položaj Slovenije, ki leži na križišču transkontinentalnih ilegalnih poti. Nam najbolj znana in najbližja je t. i. Balkanska pot.

V Sloveniji je predvsem policija tisti represivni organ, ki se najbolj intenzivno operativno ukvarja z omenjenimi združbami. Policija je organ v sestavi Ministrstva za notranje zadeve in ima veliko stopnjo avtonomnosti oziroma ima možnost lastnega odločanja. Policija se proti ilegalni trgovini s prepovedanimi drogami bojuje na treh ravneh: Generalna policijska uprava (Uprava kriminalistične policije s Sektorjem za organizirano kriminaliteto), Sektor kriminalistične policije Policijskih uprav (Skupine za prepovedane droge) in Sektor uniformirane policije (policijske postaje).

Ključne naloge, tako uniformirane kot tudi kriminalistične policije, so identifikacija in razbitje široke organizacije preprodajalcev, s poudarkom na preprečevanju dobave prepovedanih drog odjemalcem. Celotna aktivnost mora biti zato usmerjena v odkrivanje mrež preprodajalcev prepovedanih drog.

Pri odkrivanju mrež preprodajalcev prepovedanih drog policisti in kriminalisti uporabljamo ustrezno normativno ureditev, ki določa postopke in izvajanje ukrepov za odkrivanje in preprečevanje kaznivih dejanj s področja prepovedanih drog. V okviru nalog, ki jih opravljamo, pa se mnogokrat pojavijo dvomi o etičnosti njihovega izvajanja, ki v večini primerov izhajajo iz neetičnega in nemoralnega obnašanja storilcev. Dejstvo je, da v vsaki policiji obstaja odstopanje od formalnih pravil policije, saj se vedno najdejo posamezniki, skupine ali cele enote, ki občasno prekršijo načela svojega poklica. Primeri policijske brutalnosti, zlorab položaja ali korupcije, se – tako pri nas kot v svetu – še vedno znajdejo v središču pozornosti javnosti, še več pa je primerov, za katere javnost nikoli ne izve. Gre namreč za kršitve tistih, katerih naloga je, da bi deviantnost preprečevali.

Pomembno vlogo pri obravnavi navedene teme predstavlja etika, ki jo pri svojem delu (ne) uporabljajo tisti, ki se s preiskovanjem kaznivih dejanj s področja prepovedanih drog ukvarjajo. Skozi diplomsko delo bodo prikazana tako etična kot tudi neetična dejanja preiskovalcev in osumljencev.

Ključni vprašanji, ki si ju postavljam v delu sta:

- »Ali je preiskovalcem kaznivih dejanj pri preiskovanju smotrno ravnati etično, glede na to, da osumljenci ravnajo izrazito neetično?«
- »Ali je za uspešnost dokazovanja storjenih kaznivih dejanj, v krogih preiskovalcev, neetičnost samoumevna – in je že ustvarjena subkultura?«

V diplomskem delu sem se trudil na zastavljeni vprašanji podati odgovore, ki bi v največji meri skušali odgovoriti na ta vprašanja skozi prizmo tudi policijske stroke. Pri pisanju diplomskega dela sem uporabil obstoječo strokovno literaturo s področja policijskega dela ter lastne delovne izkušnje, kot vodje skupine v kriminalistični policiji.

Na začetku diplomskega dela predstavljam »teorijo« organizirane kriminalitete skozi definicije različnih avtorjev. Le-te zajemajo različne oblike organiziranega kriminala –

trgovanje z orožjem, prekupčevanje s prepovedanimi drogami, prostitucija, pranje »umazanega« denarja, trgovanje z jedrsko tehnologijo in človeškimi organi, tihotapljenje nezakonitih priseljencev, korupcijo, izsiljevanja.

Ena izmed vej organizirane kriminalitete je ilegalna trgovina s prepovedanimi drogami in psihotropnimi snovmi, ki je tudi tista veja organizirane kriminalitete, ki jo obravnavam v svojem diplomskem delu.

Problematika prepovedanih drog in psihotropnih snovi je vsako leto večja, smrtnost zaradi zastrupitve z njimi med otroki in mladino v razvitem svetu pa hitro narašča. Trgovina s prepovedanimi drogami in psihotropnimi snovmi je po mnenju poznavalcev najresnejša grožnja politični, socialni in ekonomski stabilnosti vsake države. Zaradi obširnosti problematike organiziranega kriminala se moje diplomsko delo osredotoča le na analizo stanja različnih področij v zvezi s prepovedanimi drogami in načini preiskovanja kaznivih dejanj, ki so ustaljeni za zatiranje trgovanja s prepovedanimi drogami.

V nadaljevanju sem se osredotočil na etiko pri samem preiskovanju kaznivih dejanj. Dvom o tem ali naj preiskovalci kaznivih dejanj ravna etično kljub temu, da osumljenci izrabljajo vsa legalna, nelegalna, neetična in nemoralna sredstva, se pojavlja pri preiskovanju vsakega kaznivega dejanja. Ukvarjam se tudi z neetičnostjo kot policijsko subkulturo ter razširjenostjo in vidnostjo neetičnosti.

V diplomskem delu poskušam podati tudi ugotovitve o tem, kako naj bi se bodoče zaposlene v policiji poučevalo o etiki in etičnosti obnašanja pri policijskem delu – visoki etični standardi morajo postati sestavni del vsakdanjega življenja v policiji, če želimo, da jo bodo znali zaposleni uporabljati tudi na svojem delovnem mestu.

Ključne besede: organizirana kriminaliteta, organizirane kriminalne skupine, kriminalna dejavnost, prepovedane droge, policija, etika.

1 SPLOŠNO O ORGANIZIRANEM KRIMINALU

1.1 Pojem organiziranega kriminala

»Get money by fair means if you can,
if not, get money.«

(Pridi do denarja na pošten način,
če moreš, če ne, dobi denar.)

Horacij, 65-8 pred n.š.v Dinitz,
S. et al.: Deviance 1975,s. 21

Kaj je organizirani kriminal?

O organiziranem kriminalu je sicer dosti definicij, tako da se ga raje lotevajo opisno, kot da bi ga opredeljevali. Po svojih fenomenoloških oblikah je izredno dinamičen, pester, prilagodljiv in čedalje bolj hierarhiziran, seveda odvisno od tega, za kaj pri njem sploh gre - ali za organizirani kriminal tradicionalnega tipa ali za podjetniško skupinsko deviantnost s čisto drugačnim predmetom poslovanja kot je bil tisti, ki je nekoč prevladoval in bil značilen predvsem za t.i. »mafijo« severnoameriškega in sicilijanskega izvora. Sicer pa avtorji opredeljujejo in definirajo organizirani kriminal, izhajajoč iz različnih opredelitev kriminalne dejavnosti, ki so po njihovi oceni tipični elementi za definiranje organiziranega kriminala. Zaradi hitre dinamike razvoja organizirane kriminalitete in njenih spreminjajočih se dimenzij, je splošno sprejeto definicijo organizirane kriminalitete težko podati.

V nadaljevanju navajam nekaj opredelitev organiziranega kriminala:

»Organizirana kriminaliteta je proizvod samoovekovečene kriminalne zarote, ki ima namen zajemati pretirani dobiček naše družbe s kakršnimkoli sredstvom, primernim ali neprimernim, pravnim ali nepravim. Preživi zaradi strahu ali podkupovanja. S tem ali onim sredstvom obdrži visoko stopnjo imunosti od prava. Je totalitarna v svoji organizaciji. Kot način življenja se vzdržuje z brezobzirno disciplino nasproti podložnikom, ki opravljajo umazana dela, medtem, ko so ljudje na višjih položajih na splošno ločeni od kaznivih dejanj in od nevarnosti obtožbe« (Philcox,1978:3).

»Odpiranje evropskih meja prinaša prednosti najprej organiziranemu kriminalu. Ta ni obremenjen z zgodovino, politiko in posebnostmi posameznih držav ali regij. Hitro premaguje jezikovne bariere ter izkorišča moderna komunikacijska in druga sredstva, kar se odraža v mednarodnosti kriminalnih združb in delovanja na mednarodni ravni. Skratka organiziran kriminal se povezuje in deluje na mednarodni ravni mnogo hitreje, kot to velja za legalne institucije« (Dvoršek,1993:107).

»Organizirana kriminaliteta je mednarodna, tako z vidika strukturiranosti storilcev kot tudi z vidika storitve dejanja. Za kriminalne združbe je Evropa kot enoten gospodarski in trgovinski prostor že resničnost. Mednarodnost organizirane kriminalitete otežuje policijske preiskave in tako zmanjšuje riziko storilcev, da bi jih odkrili. Že samo zato se je organizirane kriminalitete težko lotiti« (Gehm, Link,1993:6).

»Organiziran kriminal je združba, ki obsega tisoče kriminalcev, ki delujejo v ustroju, ki je podoben tistim v velikih podjetjih, vendar pod strožjimi pravili, kot veljajo za tiste, ki jih zagotavljajo zakonite vlade. Njihove dejavnosti niso nagonke, ampak posledica zamotane organizacije z večletnimi izkušnjami, s katero želijo prevzeti nadzorstvo čez celotnost takega področja samo zato, da bi skovali ogromne dobičke« (Hayes,1977:72,73).

»Organiziran kriminal je definiran kot združenje dveh ali več oseb, namenjeno vzpostavljanju monopola ali nasilnega monopola na določenem ozemlju v kriminalni aktivnosti takega tipa, ki zagotavlja kontinuirane dohodke. Za doseganje tega cilja uporablja teror in nasilje proti tistim, ki se upirajo ali nasprotujejo takemu razvoju. S korumpiranjem javnih uslužbencev, katerih sodelovanje je nujno za obstoj in nadaljnji razvoj ilegalnih operacij, le raste in prosperira« (International Association of Chiefs of Police, 1971:218).

»Organizirani kriminal je katerikoli kriminal, storjen od ljudi, ki imajo v ustanovljeni delitvi dela položaj, primeren za izvrševanje kaznivih dejanj, s tem, da ta delitev dela vključuje tudi najmanj en položaj podkupljenca in en položaj izsiljevalca« (Nepote,1984:230).

»Organiziran kriminal pomeni nezakonite dejavnosti članov visoko organizirane in disciplinirane združbe, angažirane za preskrbovanje protipravnih dobrin ali služnosti. Le-te

vsebujejo igre na srečo, prostitucijo, sleparstva s posojili, mamila in druge protipravne dejavnosti članov te organizacije« (Omnibus crime control and save streets akt, 1972:73).

»Organizirana kriminaliteta temelji na nedovoljeni trgovini in prepovedanih dejavnostih, kakor tudi tistih, ki so zakonsko urejene in za katere obstoji močan interes javnosti (igre, trgovina z mamili, prostitucija, moderne oblike tihotapstva), vse skupaj kombinirano s številnimi oblikami izkoriščanja, izsiljevanja ali zaščite in pomoči z grožnjo in dejanji premišljenega nasilja, vključno z uboji« (Vasiljević, 1985:281).

»Posamezno ali več kaznivih dejanj izvršita dva ali več storilcev na podlagi delitve dela, v daljšem ali nedoločenem časovnem obdobju, z uporabo obrtnih ali podobnih poslovnih struktur ter z uporabo nasilja ali drugih z zastraševanjem primernih sredstev ali s pomočjo vpliva na politiko, medije, javno upravo, sodstvo ali gospodarstvo« (Gehm, 1992:491).

»Organizirani kriminal opredeljuje šest bistvenih značilnosti, ki so bile predstavljene v globalnem načrtu proti organiziranemu transnacionalnemu kriminalu, sprejetemu na Svetovni ministrski konferenci v Neaplju 1994:

- skupinska vnaprej načrtovana dejavnost,
- hierarhična ureditev in kontrola, ki jo opravlja vodja,
- uporaba sile, grožnje in korupcije za pridobivanje dobička ali kontrolo trga,
- uporaba tehnik pranja denarja in infiltracija na legalna tržišča,
- ekspanzija v raznovrstne dejavnosti z nepriznavanjem meja,
- sodelovanje s podobnimi skupinami«.

»V Nemčiji (Moehn, 1994:534,535,536) obstajata dva najpomembnejša poskusa definicije organiziranega kriminala:

a) definicija delovnega odbora konference Ministrstva za notranje zadeve:

Pod organizirano kriminaliteto ne smemo razumeti zgolj eno, mafiji podobno paralelno združbo v smislu organiziranega kriminala, temveč skupinsko delovanje večjega števila ljudi z razdelano notranjo delitvijo dela, ki zavestno želena in načrtno sodelujejo pri

izvajanju kaznivih dejanj. Pri tem pogosto uporabljajo sodobno infrastrukturo, njihov namen pa je v čim krajšem času pridobiti čim večjo premoženjsko korist.

b) definicija, ki jo je podala delovna skupina za pravosodje in policijo:

Organizirani kriminal je načrtno, s težnjo po pridobitvi dohodka ali moči spodbujeno izvajanje kaznivih dejanj, ki imajo posamično ali v celoti velik pomen, kadar dva ali več sodelavcev delujejo skupinsko v daljšem ali časovno neomejenem obdobju in si pri tem delo delijo:

1. tako, da pri tem uporabljajo obrtniške ali poslovne strukture,
2. tako, da pri tem grozijo z uporabo sile ali z drugimi, za to pripravnimi sredstvi,
3. tako, da skušajo vplivati na politiko, sredstva javnega obveščanja, javno upravo, pravosodje ali gospodarstvo«.

»Organizirani kriminal je na podjetniški način izvajana dejavnost hudodelske združbe, ki uporablja nasilje in/ali korupcijo za doseganje premoženjske koristi ali družbene moči« (MNZ,1998).

Iz vseh citiranih definicij je razvidno, da različni avtorji definirajo organiziran kriminal v glavnem enako - kot združbo z določenimi lastnostmi. Pri tem se osredotočajo predvsem na različna področja delovanja organiziranega kriminala, medtem ko je »modus operandi« delovanja identičen pri vseh definicijah oz. se razlikuje le v posameznih podrobnostih.

»Organizirana kriminaliteta, ki deluje praviloma na mednarodni ravni, tako po eni strani predstavlja samostojen vir ogrožanja, po drugi strani pa je tako močno prepleten z drugimi viri, da predstavlja nekakšno »rdečo nit«, ki povezuje tudi na videz nepovezane vire ogrožanja. Zato dosedanji način zagotavljanja varnosti, ki je temeljil na vojaških mehanizmih v okviru nacionalne varnosti, postopno izgublja pomen in se podreja zahtevam po demilitarizaciji in s tem povezanim novim načinom institucionalnega zagotavljanja varnosti, ki zagotavlja razvoj in varstvo družbenih vrednot celotne družbe« (Dobovšek,1997:4).

Organizirana kriminaliteta je sodobni fenomen, ki se pojavlja kot peta veja oblasti. Poleg klasičnih, zakonodajne, izvršilne in sodne, večkrat analiziranih medijev, kot četrte veje oblasti, je v globalnih svetovnih procesih vse bolj prisoten boj za svetovno nadoblast s strani organiziranih kriminalnih skupin, kot pete veje oblasti, ki je povsem neodvisna. Organizirani kriminal se pojavlja kot vir ogrožanja dveh temeljnih funkcij države, pobiranje davkov in uporabo sile. S sredstvi, s katerimi danes razpolagajo kriminalne organizacije, lahko uničijo gospodarstvo države in razvrednotijo družbene vrednote. Nevarnost organiziranega kriminala je prisotna sedaj in tukaj, zato je treba proti njemu nemudoma ukrepati. Za uresničitev ciljev pa je najprej treba predvideti sredstva, ki bodo omogočila učinkovit boj proti organizirani kriminaliteti, katere sredstva so neskončna« (Dobovšek, 2005:299-312).

Glede na navedene definicije in lastnih izkušenj pri delu z organiziranim kriminalom, bi dejal, da je organiziran kriminal združenje dveh ali več oseb, ki temelji na vnaprej opredeljenih tokovih ali modelih, kjer skupine ne delujejo impulzivno in večinoma ne individualno, ampak konspirativno s ciljem, da preko uporabe sile, groženj ali podkupovanja in z iluzijo nedotakljivosti pred zakonom, ustvarjajo dobičke iz kriminalnega delovanja, pri tem pa se z različnimi »varnostnimi ukrepi« poizkušajo izogniti finančni, davčni ali pravosodni kontroli državnih organov. Značilna je stroga hierarhičnost organiziranosti skupine, načrtovanje kriminalnega poslovanja, uporaba groženj in sile, nepisana pravila vedenja (pripadnost, lojalnost organizaciji), relativna nedotakljivost oseb, posebej oseb, ki so v vrhu kriminalne organizacije ter profesionalizacija.

1.2.1 Dejavnost kriminalnih organizacij – ilegalna trgovina z drogo

Vrste kriminalnih poslov so brezmejne. Trgovina s prepovedanimi drogami in psihotropnimi snovmi je tesno povezana z organiziranim kriminalom. Organizirane kriminalne združbe organizirajo, upravljajo in financirajo različne dejavnosti, ne da bi organizatorji sploh prišli v neposreden stik s prepovedanimi drogami. Takšna organiziranost povzroča velike probleme vsem službam, ki sodelujejo v boju proti tovrstnemu kriminalu. Na svetu ni države, ki se ne bi ukvarjala s problemi kriminala na področju prepovedanih drog in psihotropnih snovi. V vsaki državi poteka pridelava, proizvodnja ali zgolj tranzit nedovoljenih drog ali pa predstavlja tržišče za neposredno prodajo teh snovi.

S pojavom ilegalne trgovine s prepovedanimi drogami se srečujejo vse države sveta. V ZDA je tovrstna dejavnost druga največja (večja je le industrija nafte) in po ukinitvi prohibicije tudi najbolj donosna.

V Sloveniji je stanje drugačno, saj ne gre toliko za proizvodnjo droge, kot za njen transport. Omenili smo že pomembnost geografskega položaja Slovenije in njene vloge kot tranzitne države, ki se v zadnjem času širi tudi na luko Koper in aerodrom Brnik Poti - obvladujejo predvsem državljani bivše Jugoslavije, pripadniki Albancev in Turkov. Dejstvo pa je, da tudi Slovenija postaja vse večja »uporabnica« droge.

2 VSEBINSKA IZHODIŠČA S PODROČJA PREPOVEDANIH DROG

2.1 Opredelitev pojmov s klasifikacijo prepovedanih drog in psihotropnih snovi

Pod pojmom »**droge**« razumemo različne surovine ali snovi ter substance naravnega ali sintetičnega izvora, ki imajo psihotropne učinke in lahko vplivajo na telesno ali duševno zdravje ali ogrožajo primerno socialno stanje ljudi in so opredeljene v seznamu o delitvi drog (Zakon o proizvodnji in prometu s prepovedanimi drogami, Uradni list Republike Slovenije 108/99, 16521).

Prepovedane droge so razvrščene v eno od naslednjih treh skupin, glede na resnost nevarnosti za zdravje ljudi, ki je lahko posledica njihove zlorabe ter glede na uporabo v medicini (Zakon o proizvodnji in prometu s prepovedanimi drogami, Uradni list Republike Slovenije 108/99, 16521):

- *skupina I*: rastline in substance, ki so zelo nevarne za zdravje ljudi in sicer zaradi hudih posledic, ki jih lahko povzroči njihova zloraba in se ne uporabljajo v medicini;
- *skupina II*: rastline in substance, ki so zelo nevarne zaradi hudih posledic, ki jih lahko povzroči njihova zloraba in se lahko uporabljajo v medicini;
- *skupina III*: rastline in substance, ki so srednje nevarne zaradi posledic, ki jih lahko povzroči njihova zloraba in se lahko uporabljajo v medicini;

Prepovedane droge so snovi, ki imajo omamni ali opojni učinek (morfín, heroin, kodein, metadon,...). Snovi, ki imajo nasprotno učinke, uvrščamo med psihotropne snovi.

S pojmom »**psihotropne snovi**« označujemo snovi, ki delujejo na človekovo duševnost oziroma povzročijo določeno duševno spremembo. Po mednarodni konvenciji o psihotropnih snoveh iz leta 1971 je psihotropna snov lahko naravna ali sintetična. Med psihotropne snovi uvrščamo:

a) *kanabis* (marihuana, hašiš),

b) *stimulanse* (amfetamin, metamfetamin, ecstasy, kofein, kokain, nikotin,...),

c) *halucinogene snovi* (DOM, DMT, LSD, DET, PCP, meskalin, psilocibin,...)

(Hvalec,1996:7).

V nadaljevanju opredeljujem prepovedane droge, katere se najpogosteje pojavljajo in uživajo v Republiki Sloveniji:

a) *Canabis – konoplja rastlina:*

latinsko ime ima *Canabis Sativa L* in je v vladni uredbi o razvrstitvi prepovedanih drog navedena v I. skupini, pod zaporedno številko 32 (Vladna uredba o razvrstitvi prepovedanih drog, Uradni list Republike Slovenije, številka 49/2000, popravek številka 516-05/2000-1).

Je rastlina, ki izvira iz osrednje Azije in je človeku poznana že več kot 5000 let. Raste po vsem svetu, najbolj pa ji ustreza zmerno in tropsko podnebje, v ugodnih podnebnih razmerah pa zraste od enega do dveh metrov in pol. Substanca v konoplji, ki ima psihoaktivne učinke, se imenuje tetrahidrokanabinol (v nadaljevanju THC), procent THC pa je v rastlinah različen, kar je odvisno od spola (ženske rastline vsebujejo več THC kot moške) in časa, ko se rastlina požanje;

Konoplja je najbolj razširjena prepovedana droga v Republiki Sloveniji. Mladi jo najpogosteje uživajo v srednjih šolah, pojavlja pa se že v osnovnih šolah. Pod pojmom konoplja razumemo osušeno in zdrobljeno cvetje ter liste konoplje, ki vsebuje določeno količino psihoaktivnih snovi. Uživa se lahko s kajenjem samo ali pomešano s tobakom, lahko pa se jo tudi zvije v cigaretni zvitek, imenovan joint. Ob oralnem uživanju, ima konoplja trikrat manjši učinek, kot je pri kajenju. Pri kajenju konoplje, se učinki pojavijo že čez nekaj minut po vdihovanju dima, svoj vrh pa dosežejo med dvajsetimi in tridesetimi minutami, trajajo pa dve do tri ure po zaužitju. Konoplja lahko povzroči trajno škodo, česar pa se mladi ne zavedajo. THC se v nabira v maščobnih tkivih telesa in se v obdobju petih do osmih dni sprošča v krvni obtok, tako pa se učinki THC-ja podaljšajo. Enkratno ali dvakratno tedensko kajenje konoplje zagotovi trajen vir THC-ja v telesu, v nasprotju od alkohola, ki se v jetrih presnovi s hitrostjo 0.1 g alkohola na kilogram telesne teže v eni uri. Uživanje konoplje ne povzroča telesne odvisnosti, povzroča pa lahko zelo močno psihično odvisnost, ki se kaže po ponovnem uživanju, uživalec pa se dejansko ne more več sprostiti, zabavati in delovati brez te droge. Pogosto uživanje konoplje posredno vpliva tudi na prehod k bolj nevarnim drogam (Potparič, 2000).

b) Heroin:

Heroin je v vladni uredbi o razvrstitvi prepovedanih drog naveden v I. skupini, pod zaporedno številko 25 (Vladna uredba o razvrstitvi prepovedanih drog, Uradni list Republike Slovenije, številka 49/2000, popravek številka 516-05/2000-1).

Pridobiva se iz opija, več kot 90% konzumiranega heroina v Evropi pa prihaja iz področij jugozahodne Azije, predvsem iz Afganistana in Pakistana. Predvideva se, da je v Afganistanu na voljo 90.000 hektarjev zemljišča in 4.600 ton opija (kot ga je imel Afganistan v letu 1999) zadostuje za proizvodnjo 400 do 500 ton heroina. Glede na porast uživalcev se ocenjuje, da je leta 2000 na evropsko tržišče prišlo 150 ton heroina, v zadnjem času pa se je številka samo povečala. Na afganistansko-pakistanski meji so locirana glavna področja, kjer se nahajajo prave tovarne z laboratoriji za predelavo opija v morfin in naprej v heroin. Tihotapske poti v Evropo (»Balkanska pot«): vodi iz Irana proti Turčiji preko treh gorskih prelazov na iransko-turški meji (Guburlak, Kapitkoy in Essendere). »Balkanska pot« se začne v Turčiji, kjer jo razdelimo na tri veje, imenovane rute:

- severno ruto (Turčija-Bolgarija-Madžarska-Slovaška-Češka-Nemčija-Nizozemska ter Turčija-Romunija s trajektom),
- centralno ruto (Turčija-Bolgarija-Romunija-Madžarska-Avstrija-Nemčija-Nizozemska ali Turčija-Bolgarija-Makedonija-ZRJ-BIH-Slovenija-Italija),
- južno ruto (Turčija-Grčija s trajektom-Italija)

(Pirkovič, 2000).

Heroin povzroča v telesu zoženje očesnih zenic, ponavadi na 3 mm ali manj, znižuje krvni pritisk, usad dihanja, zmanjšanje količine kisika v krvi. Žile v telesu se razširijo, znojenje se pospeši, prebavni trakt se upočasni, lahko pride do slabosti v želodcu, še posebej pri začetnih uživalcih. Priljubljena metoda uporabe heroina je intravenozni način (z vbizgavanjem v žilo), lahko kjerkoli na telesu. Tak način uporabe heroina pušča brazgotine in tvore na mestu vbodov, to pa uživalca prisili, da si mora vedno izbrati drugo mesto vboda. Uživalci so občutljivi na vnetja in zdravstvene težave povezane z uporabo droge, kot so tetanus, vnetje srčne opne, zastrupitve krvi, hepatitis (vnetje jeter) in HIV. Smrt zaradi heroina nastopi zaradi sterilnih zdravstvenih komplikacij, glavni vzrok pa je zastoj dihanja. V večini primerov zasvojenost vodi v slabo higieno in nedohranjenost. Uživalci se zaradi

omenjenih težav preusmerjajo na metodo »kajenje zmaja« - segrevanje heroina na foliji in vdihavanje dima. Tudi to povzroča poškodbe in sicer trajne poškodbe dihalnih poti, temen izcedek iz nosu in tudi raka. Sicer pa heroin uživance sprošča, jih umirja, daje jim samozavestne občutke, lajša njihov stres in bolečino ter upočasni njihovo dihanje oziroma srčni utrip. Uživanci padejo v dremajoče stanje, zmanjša se jim reakcijski čas. Znaki pomanjkanja pri uživancih so tresenje, oblivanje mrzle in vroči polti naenkrat, želodčni krči, bruhanje, glavobol (Žigon, 2000:58-65).

c) Kokain:

Kokain je v vladni uredbi o razvrstitvi prepovedanih drog razvrščen v I. skupino, pod zaporedno številko 111 (Vladna uredba o razvrstitvi prepovedanih drog, Uradni list Republike Slovenije, številka 49/2000, popravek številka 516-05/2000-1).

UNDCP (United Nations office for drug Control and Crime Prevention) ocenjuje, da je bila v letu 1999 celotna proizvodnja kokaina približno 900 ton. Oblasti v Boliviji in Peruju so s svojimi napori dosegle, da se je zmanjšal obseg površin, na katerih gojijo rastlino koko in ocena je, da je Bolivija zmanjšala proizvedeno količino za 50%. Gojenje koka grmov je dovoljeno samo pod državnim nadzorom. V Kolumbiji pa se je proizvodnja kokaina povečala, kar pa je rezultat več faktorjev kot so neuspeh programa za preusmerjanje kmetov v gojenje drugih rastlinskih kultur in uničevanje ilegalnih nasadov koke, uporaba naprednejše tehnologije pridelovanja koke, idr. Dejstvo je, da je kokain »droga bogatih« zaradi njegove cene (trenutno je v Ljubljani en gram 15.000 SIT, v okolici Ljubljane pa 18.000 SIT, en kilogram je med 30.000 EUR in 35.000 EUR in če primerjamo 1 g heroina, je slednji cca 5.000 SIT cenejši (Potparič, 2000).

Kokain je močan stimulans centralnega živčnega sistema, ki povzroča telesno in duševno odvisnost, z njegovo uporabo se razvije tudi toleranca (povečevanje odmerkov za dosego istih učinkov). Hidroklorid prašek je najbolj raširjena oblika kokaina na tržišču in v takšni obliki ga lahko zelo hitro absorbiramo, če ga smrkamo, razredčenega pa si lahko vbrizgamo v žilo. Prvi učinki se s smrkanjem pojavijo v treh do petih minutah, višek učinkovanja pa v 15 do 20 minutah, če pa ga vbrizgamo v žilo, doseže višek učinkovanja v treh do petih minutah. Kokain lahko tudi kadimo in prav zaradi tega se je povečala uporaba drog. Vrh uporabe kokaina v telesu povzroči razširjene zenice, razdražljivost, nespečnost, izgubo teže,

prebavne motnje, možganske tvorbe, siljenje k bruhanju ter psihoze. Ob daljšem smrkanju skozi nos povzroči propad membrane in poškodbe nosnega hrustanca. Eden glavnih učinkov kokaina je sprememba vedenja uživalca, ki vključuje evforijo, fizično nasilje, izgubo razsodnosti, izgubo družbene in delovne sposobnosti idr. Ko pa ti učinki oslabijo, se pojavi »crashing« (zlom): nagnjenje k samomoru, trepetanje, strah, depresija, vznemirjenost, občutek utrujenosti ter hrepenenje po kokainu. Dolgotrajna uporaba kokaina uniči nosno sluznico, oslabi delovanje jeter, povzroči impotenco ter telesno in duševno popolnoma izčrpa uporabnika zaradi zmanjšane teka in večje telesne aktivnosti. Kokain skozi posteljico prodre do nerojenega otroka in ker zožuje žile, je onemogočen normalen dotok krvi v posteljico, kar pomeni manj hrane otroku in manjši dotok krvi. Sicer pa je zastoj srca pogost pojav pri uživalcih kokaina, povzroči pa povečanje krvnega pritiska, ki povzroči krvavenje med možgani in opno (Žigon, 2000:99-113).

d) Ecstasy:

Ecstasy je v vladni uredbi o razvrstitvi prepovedanih drog razvrščen pod zaporedno številko 41 (Vladna uredba o razvrstitvi prepovedanih drog, Uradni list Republike Slovenije, številka 49/2000, popravek številka 516-05/2000-1).

Ecstasy, XTC, Adam, Doctor so popularna imena za 3,4-MetilenDiksiMetAmfetamin (MDMA), psihoaktivno snov iz skupine Fenetilaminov, ki deluje z blagim halucinogenim učinkom, prvič pa ga je leta 1913 sintetiziral nemški znanstvenik Ernest Merck. Zaradi nezaželenih stranskih učinkov (overdose) in kljub temu, da ga je podjetje Merck leta 1914 patentiralo kot sredstvo za zmanjšanje teka, ecstasy ni nikoli doživel industrijske proizvodnje in tržne prodaje. V sedemdesetih letih je zanimanje za ecstasy ponovno zaživelo in sicer je ameriški farmacevt Alexander Shulgin s poizkusi na sebi in prostovoljcih ugotovil, da ecstasy ali »penicilin za dušo«, kot ga je imenoval, zmanjšuje notranjo tesnobo in napetost, dvigne samozavest, prežene strah, olajša komunikacijo ter ustvarja dobro razpoloženje – psihoterapevti so mu pripisovali pomembno vlogo pri zdravljenju duševnih motenj (Žigon, 2000:150-167).

S pojavom »techno glasbe« na množičnih »rave« zabavah je ecstasy doživel pravi razcvet, saj omogočajo udeležencem zabav, da lahko ob zaužitju tabletk, zdržijo v divjem ritmu glasbe vse do jutranjih ur. Preprodajalci drog so hitro uvideli, da lahko pridejo do velikih

zaslužkov, državne ustanove pa so kaj hitro postavili ecstasy na seznam prepovedanih drog. Učinki pri uživalcih so poživljanje osrednjega živčevja in srca in sicer v 30 do 60 minutah po zaužitju tabletk, uživalec pa postane evforičen, občutek lakote, žeje in utrujenosti popolnoma izgine, popustijo notranje zavore, naraste potreba po komuniciranju, simpatiziranju z ljudmi. Na razpoložnje posameznika, njegove zaznave in občutke vpliva učinek štiri do šest ur. Ko učinek ecstasy-ja preneha, se pojavi utrujenost, izčrpanost, slabo počutje in tudi depresija. Pojavi pa se tudi največja težava – zgodi se namreč to, da se za spuščanje z ecstasy-ja prične mešanje z drugimi drogami (heroinom, pomirjevali...). Na ecstasy se sčasoma privadimo, nastopi toleranca, telesna odvisnost pa ni dokazana. Kot posledica rednega uživanja ecstasy-ja se pojavi nespečnost, pogoste depresije, napetost, notranja izčrpanost in zmanjšanje teka. Najbolj prepoznavni učinek ecstasy-ja je naraščanje telesne temperature, ki naraste tudi prek 41 stopinj Celzija, kar ima za posledico pospešeno potenje, ki lahko vodi v preveliko izgubo telesnih tekočin in soli (dehidriranje). Veliko smrtnih primerov je zaradi motenega toplotnega uravnavanja oziroma vročinske kapi, zaradi prevelike koncentracije pa so možne odpovedi delovanja ledvic in poškodbe jeter (Žigon, 2000:150-167).

e) Prekurzorji:

Predhodne sestavine ali t.i. prekurzorji so snovi, ki so v veliki meri specifične in odločujoče za izdelavo prepovedanih drog in se običajno uporabljajo v kemični in farmacevtski industriji kot povsem legalne kemikalije za proizvodnjo barv, raznih premazov, parfumov... Zaradi kemične sestave jih pogosto uporabljajo pri nezakoniti proizvodnji prepovedanih drog. Njihov seznam, ki zajema dvaindvajset najpogosteje zlorabljenih kemikalij, razdeljenih v tri skupine, je vključen v Konvencijo Združenih narodov zoper nezakonit promet s prepovedanimi drogami in psihotropnimi snovmi iz leta 1988. V ta namen je bil sprejet Zakon o predhodnih sestavinah za prepovedane droge, objavljen v Uradnem listu Republike Slovenije, številka 22/2000, ki je postavil »pravila igre« pri prometu s temi snovmi tako znotraj države, kot tudi pri uvozu, izvozu in tranzitu kemikalij, naštetih v Konvenciji 88 (Žigon, 2000:285-289).

Dejstvo, da se je v zadnjem času povečalo povpraševanje po sintetičnih drogah (amfetaminih, metamfetaminih, Ecstasy-ju, LSD-ju), s tem pa tudi povpraševanje po predhodnih sestavinah, ki so nujno potrebne za izdelavo omenjenih drog, govori v prid

sprejetju tako stroge zakonodaje. Veliko je držav, ki so posvetile večjo pozornost strožjemu nadzoru nad predhodnimi sestavinami z namenom, da bi preprečili dostopnost teh kemikalij organiziranim kriminalnim združbam, ki te kemikalije kupujejo za nezakonito proizvodnjo prepovedanih drog. To je tudi eden od načinov za zmanjšanje nezakonite proizvodnje prepovedanih drog (Žigon, 2000:285-289).

2.2 Sociološko – psihološki vidiki uživanja prepovedanih drog in psihotropnih snovi

Dejanske vzroke zatekanja ljudi k uživanju nevarnih snovi je težko natančno opredeliti, saj so odvisni tudi od osebnostnih lastnosti ljudi. Zato bi lahko rekli: kolikor posameznikov, toliko razlogov za uživanje, kar predstavlja bistveno oviro pri preprečevanju zlorabe prepovedanih drog in psihotropnih snovi. Do določenih spoznanj pa so strokovnjaki vseeno prišli in kot ključne za zlorabo drog in psihotropnih snovi navajajo naslednje dejavnike (UNDCP,1992):

1. *Pritisk skupine*: stari člani skupin uživalcev nedovoljenih drog od novih zahtevajo dokazovanje pripadnosti skupini s tem, da začnejo uživati nedovoljene droge. Če tega ne storijo, so iz skupine izločeni.
2. *Radovednost*: preizkušanje slišane o drogah iz radovednosti. Mlajši, ko je uživalec in večji, ko je užitek, večja je verjetnost, da bo z uživanjem nadaljeval in sčasoma postal od njih odvisen.
3. *Nevednost*: zaradi premajhnega ozaveščanja ljudi o nevarnostih, ki jih povzroča uživanje prepovedanih drog se dogaja, da se ljudje negativnih telesnih in duševnih učinkov uživanja prepovedanih drog zavedo šele takrat, ko so že zasvojeni.
4. *Odtujitev*: v primerih, ko določena družbena skupina posameznika izloči, se le ta zaradi osamljenosti zateče v drugo skupino. Če nova skupina odmik od realnega sveta najde v uživanju prepovedanih drog in psihotropnih snovi, obstaja velika verjetnost, da bo posamezniku nov način življenja postal sprejemljiv, zato bo tudi sam začel z uživanjem prepovedanih drog in psihotropnih snovi.
5. *Sprememba družbene strukture*: kadar pride v družbi do poslabšanja razmer se zgodi, da nekateri ljudje svoje nezadovoljstvo izkažejo z umikom iz okolja, v katerem so živeli in delali v svet prepovedanih drog in psihotropnih snovi.
6. *Urbanizacija in nezaposlenost*: pri preseljevanju ljudi iz podeželja v mesta se premalo izobraženi ljudje pogosto najdejo v situaciji, ko ne dobijo službe ali ostanejo

brez nje, ker so neustrezno usposobljeni. Hkrati se spopadajo tudi s pomanjkanjem tradicionalnih vrednot se počutijo odrinjene in obupane, zato poiščejo izhod v uživanju prepovedanih drog in psihotropnih snovi.

7. »Mamilarška« subkultura: združuje ljudi, ki imajo potrebo po prepovedanih drogah in psihotropnih snoveh. Praviloma so ji pripadali nižji sloji prebivalstva, danes pa se pojavlja tudi v šolah, poslovnem svetu,, športu,... Vedno je bila izločena iz družbenega okolja, saj je ustvarila svoj nesprejemljiv jezik navade, obnašanje in neobičajne vrednote.

Povezanost med uporabo in zlorabo droge in kriminaliteto je predmet različnih razprav. Preprosta domneva je, da sta kriminaliteta in droga v tesni zvezi in da uživanje drog vodi v kriminaliteto. Za večino posameznikov uporaba droge ne predstavlja posebnega problema, saj ljudje prostovoljno uživajo droge. Drogo kupijo in jo uporabljajo. Pri tem običajno ni prisotna nobena sila ali prisila. V tem smislu je nakup in uporaba droge kriminaliteta brez žrtve, tako storilec kot žrtev je ista oseba. Uporaba droge sama po sebi ne predstavlja posebnega problema, družbena skrb pa se poveča v primeru problemov v zvezi z uporabo drog. Ugotovitve preliminarnih slovenskih raziskav (Umek, Meško, 2001:171-179) o povezanosti kriminalitete in uporabe drog kažejo, da se kriminaliteta v zvezi z drogo povečuje, kar pa ni nujno, da je posledica dejanskega obsega problematike, ampak večjega usmerjanja policije na zasvojenca in uživalce drog. Povečana skrb glede drog in kriminalitete se je pričela v začetku 70. let prejšnjega stoletja. Nasilje in kriminaliteta z znaki nasilja je v tesni zvezi z uporabo različnih drog in trgovino z drogo. Novice o kriminaliteti in drogi so postale sestavni del črne kronike. V ZDA so začeli izvajati t. i. »vojno proti drogi«, ki poteka še danes in kaže, da so predstavniki ameriških oblasti to vojno že izgubili. »Vojna proti drogi« se je pokazala tudi kot problem, saj je opozorila na najbolj nezaželene učinke preprečevanja kriminalitete - kršenje človekovih pravic in posege v notranje zadeve drugih držav. Ukrepi, s katerimi so se lotili reševanja zadev v zvezi z drogami so bili:

- aretacije prekupevalcev na ulici,
- odkrivanje in obsojanje preprodajalcev droge,
- povečan nadzor na državnih mejah.

Poleg teh, predvsem policijskih ukrepov, je potrebno omeniti tudi preventivne dejavnosti kot so:

- programi proti drogi v šolah,
- obravnave zasvojenecv,
- različne oblike nasvetov in pomoči uživalcem drog (metadonska terapija).

3 ILEGALNA TRGOVINA S PREPOVEDANIMI DROGAMI V SLOVENIJI

3.1 Stanje na področju prepovedanih drog v Sloveniji

Problematika na področju prepovedanih drog v Republiki Sloveniji narašča, tako kot drugod po svetu. Število kaznivih dejanj in prekrškov s področja prepovedanih drog in jih so določeni v skladu s formalno pravno zakonodajo Republike Slovenije, narašča, prepovedanih drog pa se zaseže vsako leto več. Izrazita problematika se pojavlja v primerih »over dose« (čezmeren odmerek prepovedane droge), saj se število smrtnih primerov, zaradi uživanja prepovedanih drog, povečuje. Zaskrbljujoče je stanje med mladoletniki, saj je vse več podatkov, da so že na osnovnih šolah ali v neposredni bližini odvija trgovina s prepovedanimi drogami. Povečuje se tudi problematika sekundarnega kriminala, ki se pri nas odraža predvsem v nasilnih dejanjih, ropih menjalnic, goljufijah ter pranju denarja.

V anketah, ki so bile opravljene v Centrih za preprečevanje in zdravljenje odvisnih v okviru raziskave Kakovost storitve vzdrževalnega metadonskega programa (Žigon, 1998:11-15) je bilo ugotovljeno, da je pred 15. letom pričelo jemati prepovedano drogo kar 40% mladostnikov, do 18. leta pa več kot 80%. Povprečna starost začetka jemanja je bila 16.5 let, le nekoliko nižja pri dekletih. Kar 78% jih je pričelo z marihuano, ki so jo povprečno jemali 4 leta, preden so pričeli s heroinom. Glede na količino zasežene droge in število kriminalnih dejanj v zvezi z drogami smemo zaključiti, da je srednja ocena o številu zasvojenih s prepovedanimi drogami v Sloveniji okoli 5000. Večinski delež pri tem številu zajema heroinske zasvojenice. Sicer pa je število kaznivih dejanj s tega področja v zadnjih desetih letih konstantno, in sicer med 4000 in 5000 na leto.

Tudi organizirana kriminaliteta se je po letu 1991 močno razširila, najbolj razvita panoga, s katero se ukvarja, pa je trgovina s prepovedanimi drogami. Omenil sem že, da preko Slovenije poteka t.i. Balkanska pot tihotapcev s prepovedanimi drogami, ki za transport uporabljajo cestna prevozna sredstva ter pomorsko pot na relaciji pristanišč Drač in Koper, prihajajo pa predvsem iz Makedonije, Albanije in Turčije. Vedeti je treba, da je po osamosvojitveni vojni v Sloveniji prišlo obdobje vzpostavitve novih temeljev demokratične države in to je nedvomno eden od vzrokov za pojav in zakoreninjenje organizirane

kriminalitete, ki s strani javnosti še ni opažen v zadostni meri. Ob ustanavljanju nove države smo sprejemali tudi novo zakonodajo, katere nedosledno integracijo predvsem na področja sodstva in policije pa so znali izkoristiti tudi pripadniki organiziranih kriminalnih združb. Zaradi političnih razmer je prišlo tudi do hitrega naraščanja brezposelnosti, nenadzorovanega lastninjenja državnega in družbenega premoženja, kar pa je pripeljalo do velikih socialnih razlik (*na eni strani* brezposelni s socialno denarno pomočjo ali nizkim nadomestilom za brezposelnost, *na drugi strani* nekontrolirano pridobivanje družbenega in državnega premoženja in posledično nekontrolirano bogatenje). Vse to je pripeljalo do organizirane kriminalitete. In če tu omenim še delovanje policije – policija je zaznala organizirano kriminaliteto in v okviru svojih zmožnosti in pooblastili tudi reagirala, vendar so se v začetku pojavljale razne težave zaradi neustrezne zakonodaje. Težave so se pojavljale tudi v sodstvu. Sčasoma pa so se zadeve uredile tako na področju zakonodaje, kot tudi v sodstvu, saj nova kazenska zakonodaja pozna teme in novosti, ki jih pozna tudi sodobno evropsko pravo (goljufije, pranje denarja, hudodelsko združevanje, nedovoljena trgovina z drogo, nedovoljena trgovina z orožjem idr.).

V nadaljevanju navajam statistične podatke o kaznivih dejanjih v obravnavanih letih po osamosvojitvi Slovenije:

LETO	Število KD	Raziskanost v %
1991	42250	54,3
1992	54085	55,5
1993	44278	57,5
1994	43635	57,5
1995	38178	60,4
1996	36587	65,4
1997	37173	64,5
1998	55473	52,9
1999	62836	46,6
2000	67617	46,9
2001	74795	47,1
2002	77218	47,6

Tabela 3.1: Število kaznivih dejanj in raziskanost v letih 1991 – 2002 (MNZ, 2002).

Iz tabele je razvidno, da je porast števila kaznivih dejanj v letu 1998 izstopajoč, vendar je to le posledica spremenjene metodologije statističnega spremljanja števila kaznivih dejanj. Raziskanost kaznivih dejanj je obratno sorazmerna s številom dejanj, razlaga pa je lahko naslednja – nespremenjeno število operativnih delavcev ima, pri večjem številu kaznivih dejanj, manj časa za raziskavo posameznega primera. Usmeritev Uprave kriminalistične policije Generalne policijske uprave je bila, da je potrebno povečati napore pri preiskovanju hujših kaznivih dejanj, pa čeprav v škodo skupne raziskanosti.

Naslednji statistični podatki kažejo, ali se je ta usmeritev pravilno izvajala:

<i>LETO</i>	<i>Klasični kriminal</i>	<i>Gospodarski kriminal</i>	<i>Organizirani kriminal</i>
1991	40086	2164	/
1992	51209	2876	/
1993	41725	3235	/
1994	38864	4771	/
1995	34016	4162	735
1996	31611	4976	1263
1997	32313	4860	1038
1998	49754	5719	1136
1999	57914	4922	1116
2000	61280	6337	898
2001	67580	7215	924
2002	68691	8527	551

Tabela 3.2: Število kaznivih dejanj po posameznih področjih v letih 1991 – 2002 (MNZ, 2002).

Tabela prikazuje, da se delovna usmeritev ni izvajala tako dosledno, število odkritih kaznivih dejanj organizirane kriminalitete, kot tudi gospodarske kriminalitete v letu 1999 je upadlo, kar se ne bi smelo zgoditi, vse pa je v odvisnosti od aktivnosti kriminalistov. Iz podatkov za leta 2000 – 2002 je razvidno, da je število kaznivih dejanj upadlo le na

področju organiziranega kriminala, medtem, ko je število kaznivih dejanj s področja gospodarskega kriminala in klasičnega kriminala bistveno naraslo.

<i>LETO</i>	<i>Droga</i>	<i>Orožje</i>	<i>Zloraba položaja</i>	<i>Korupcija</i>	<i>Pranje denarja</i>	<i>Goljufija</i>
1991	202	331	302	21	/	2637
1992	264	105	350	39	/	3828
1993	281	71	359	51	/	3683
1994	407	52	458	55	/	4088
1995	453	275	304	35	2	3664
1996	675	183	283	32	7	4143
1997	964	136	248	19	5	3688
1998	988	168	214	33	13	3805
1999	1109	116	231	56	3	3713
2000	1370	199	250	42	15	4671
2001	1537	173	405	58	11	4551
2002	1534	175	248	51	5	4352

Tabela 3.3: Pregled posameznih vrst kaznivih dejanj v letih 1991-2002 (MNZ,2002).

Ne glede na to, da moje diplomsko delo obravnava prepovedane droge, je razvidno, da ravno to področje najbolj pereč problem, saj je stalno v porastu. Kljub stalnim opozarjanjem na to, je policija – po mojem mnenju - še vedno osamljena v boju zoper prepovedane droge.

3.2 Struktura delovanja ilegalne trgovine s prepovedanimi drogami v Sloveniji

V večini kriminalnih združb, ki delujejo v Sloveniji, prevladuje *celična* struktura organiziranosti, ki se deloma spreminja v *hierarhično* (za to strukturo je značilna le pripadnost organizaciji in sprejem njihove subkulture, ni pa pomembna narodnost). Struktura ostalih združb organizirane kriminalitete v Sloveniji pa je odvisna od *etnične* strukture - albanske, srbske oziroma črnogorske in romske skupine so hierarhično organizirane, s strogo delitvijo in specializacijo dela. V Sloveniji imamo združbe, ki niso

etnične, je pa mogoče v njih najti prevladujočo večino. Tako se pogosto (po tem vrstnem redu, glede na število obravnavanih osumljencev) srečujemo s pripadniki slovenske, albanske, srbo - črnogorske, hrvaške in romske populacije, redkeje pa s storilci italijanskega ali bivšega sovjetskega (Rusija, Čečenija, Gruzija, Ukrajina) porekla. Splošna ugotovitev je, da so združbe, v katerih prevladujejo storilci neslovenskega porekla, dosti bolj razvite in nevarne kot tiste s pretežno slovensko sestavo, vendar se razlike hitro manjšajo (MNZ, 1998).

Sedeži skupin organizirane kriminalitete v Sloveniji so različni. Albanci imajo sedaj tako v Ljubljani, kot tudi v večjih mestih po Sloveniji, srbsko - črnogorske naveze najdemo v Ljubljani, romske skupine na Dolenjskem in v Posavju, kriminalne združbe, v katerih prevladujejo Slovenci, pa so prisotne po vsej državi (MNZ, 1998).

Tako, kot so različni sedeži njihovega delovanja, je različno tudi njihovo nezakonito udejstvovanje – albanske kriminalne združbe se v večini primerov ukvarjajo s transportom in prodajo prepovedanih drog in psihotropnih snovi, saj Slovenija ni proizvajalka omenjenih snovi. Pri spremljanju populacije albanske narodnosti v Sloveniji, ki obvladuje trgovine s sadjem in zelenjavo, pa so njeni pripadniki tudi prevladujoči lastniki slaščičarn, lahko domnevamo, da preko teh legalnih dejavnosti perejo tudi umazan denar od trgovine z drogami in drugih nelegalnih dejavnosti.

V naši državi je zaznati delovanje tujih kriminalnih združb. Le-te se med seboj povezujejo predvsem v dveh oblikah:

- glede na tip dobička
- glede na nacionalno pripadnost članov kriminalne združbe (najbolj izstopata kriminalni združbi Albancev in Črnogorcev)

Kriminalne združbe, katerih člani so slovenski državljani in nekatere kriminalne združbe s tujimi državljani, ki delujejo na ozemlju Slovenije, se povezujejo predvsem s kriminalnimi združbami v tujini, katerim služijo kot orodje za opravljanje raznih trgovskih uslug, organiziranje transportov ilegalnih pošiljk in drugo.

O majhnosti Slovenije je slišati na vsakem koraku in prav to je značilnost, ki reflektira tudi na organizaciji kriminalnih združb. Slovenija je namreč premajhna, da bi na njenem ozemlju lahko delovale vse kriminalne združbe. Tako stojimo pred novim pojavom, organi pregona pa pred novim izzivom – kako zajezi medsebojno obračunavanje med kriminalnimi združbami? Problem je toliko večji, ker se stopnja profesionalizacije med člani kriminalnih združb vedno večja, prisotnega pa je tudi vedno več strelnega orožja. Zastrafanje z njim pa predstavlja tudi način za zagotavljanje reda znotraj samih kriminalnih združb.

Na podlagi analiziranih podatkov je Urad kriminalistične policije MNZ prišel do podatkov o tem, da je Slovenija z odprtjem svojih meja postala zanimiva tudi za mednarodne skupine organizirane kriminalitete. Omenjena služba ocenjuje, da bodo z našimi kriminalnimi združbami kmalu navezale stik predvsem združbe z območja bivše Sovjetske zveze. Tako se odpira nova razsežnost kriminalnega delovanja.

3.3 Kazensko – pravna podlaga policije v boju proti ilegalni trgovini s prepovedanimi drogami

Droge so se uživale že pred našim štetjem, kar dokazujejo mnoga zgodovinska dejstva. V večini so služile za zdravljenje najrazličnejših bolezni predvsem pa pri verskih obredih. Z razvojem trgovine in prometnih povezav se je pojavila tudi trgovina z drogami. Zaradi tega je v letu 1909 prišlo do prvega poskusa, da bi področje mamil nadzirali s pomočjo mednarodnega sodelovanja. Organizirana je bila prva mednarodna konferenca o prepovedanih drogah, udeležilo se jo je trinajst držav, potekala pa je v Šanghaju. Na temo nadzor nad nezakonitim trgovanjem s prepovedano drogo je bilo sprejetih kar nekaj konvencij in sicer (Žigon, 2000:303-308):

- Haška konvencija iz leta 1915,
- Mednarodna konvencija o opiju iz leta 1925 (sprejeta v Ženevi, Švica),
- Konvencija o omejevanju proizvodnje in urejanju prodaje prepovedanih drog iz leta 1931 (sprejeta v Ženevi, Švica),
- Konvencija o preprečevanju nedovoljene trgovine in tihotapljenja z nevarnimi prepovedanimi drogami iz leta 1936 (sprejeta v Ženevi, Švica),
- Protokol iz leta 1946 (podpisan v Lake Sacsesu, ZDA),
- Protokol iz leta 1948 (podpisan v Parizu, Francija),

- Protokol o omejevanju in ureditvi gojenja maka ter proizvodnje, trgovine in uporabe opija iz leta 1953 (podpisan v New Yorku, ZDA),
- Enotna konvencija o prepovedanih drogah iz leta 1961 (sprejeta v New Yorku, ZDA),
- Konvencija o psihotropnih snoveh iz leta 1971 (sprejeta na Dunaju, Avstrija),
- Protokol o spremembi enotne konvencije o prepovedanih drogah iz leta 1972 (podpisan v Ženevi, Švica),
- Deklaracija o nadzoru nad trgovanjem in zlorabljanjem prepovedanih drog in psihotropnih snovi iz leta 1984 (sprejeta v New Yorku, ZDA),
- Konvencija zoper nezakonit promet mamil in psihotropnih snovi iz leta 1988 (sprejeta na Dunaju, Avstrija).

Slovenija je podpisnica oziroma naslednica številnih konvencij Združenih narodov, ki jih je podpisala nekdanja SFR Jugoslavija, kot sledi (Žigon, 2000:308):

- Enotne konvencije o prepovedanih drogah iz leta 1961,
- Protokola o spremembah enotne konvencije o prepovedanih drogah iz leta 1972,
- Konvencije o psihotropnih substancah iz leta 1971 in
- Konvencije zoper nezakonit promet s prepovedanimi drogami in psihotropnimi snovi iz leta 1988.

Področje prepovedanih drog v Sloveniji urejajo naslednji zakoni (Žigon, 2000:308):

- Zakon o proizvodnji in prometu s prepovedanimi drogami,
- Vladna uredba o razvrstitvi prepovedanih drog,
- Zakon o predhodnih sestavinah,
- Kazenski zakonik,
- Zakon o kazenskem postopku,
- Zakon o prekrških.

Posest prepovedanih drog brez dovoljenja pristojnega organa je po zakonu o prekrških prekršek. To pomeni, da je oseba, ki je bila zalotena pri kajenju prepovedane droge konoplja rastline, storila prekršek, čeprav je predhodno pridobila prepovedano drogo izključno za lastno uporabo. V tem primeru gre za ugotovljeno nasprotje z eno temeljnih pravic in sicer za pravico razpolaganja s svojim telesom, ki govori o tem, da je »uničevanje« svojega telesa

z uživanjem škodljivih substanc odločitev posameznika. Kljub številnim pomislekom, pa se je potrebno zavedati, da posameznikova pravica velja samo toliko časa, dokler ne posega v pravice drugega ali drugih – torej, dokler s prepovedanimi drogami ne trguje, omogoča uživanje drugim...

3.3.1 Neupravičena proizvodnja in promet s prepovedanimi drogami

Neupravičena proizvodnja in promet s prepovedanimi drogami je kaznivo dejanje, ki ga določa 196. člen Kazenskega zakonika Republike Slovenije. Navedeni člen navaja, da sta proizvodnja in promet s prepovedanimi drogami neupravičena. Vsako kaznivo ravnanje v zvezi s prepovedanimi drogami torej izpolnjuje oba zgoraj opisana pogoja (proizvodnjo in promet) za kazenski pregon. Kazenski zakonik določa, da je kaznivo dejanje s prepovedanimi drogami kaznivo dejanje, ker ga je zakon zaradi njegove nevarnosti določil za kaznivo dejanje, določil znake tega kaznivega dejanja in kazen zanj (Kazenski zakonik Republike Slovenije, 2001).

3.3.1.1 Izvršitvene oblike kaznivega dejanja

196. člen Kazenskega zakonika Republike Slovenije v prvem odstavku alternativno določa izvršitvene oblike tega kaznivega dejanja, ki so:

- dokončanje tega kaznivega dejanja ni potrebno, da bi bila prepovedana droga kupcu sploh izročena,
- kupovanje, hranjenje in prenašanje prepovedanih drog mora biti izvršeno zaradi prodaje; v praksi se pogosto pojavljajo problemi pri dokazovanju te izvršitvene oblike kaznivega dejanja,
- posredovanje pri prodaji ali nakupu je storjeno takrat, ko do »posla« ni prišlo ne glede na vzroke,
- ... ali kako drugače neupravičeno daje v promet....; zakonodajalec je na ta način z generalno klavzulo inkriminiral vsako drugo dejavnost, s katero se prepovedane droge dajejo v promet – npr. blagovna menjava, dajanje prepovedanih drog drugi osebi v uporabo s tem, da jih bo druga oseba pozneje vrnila v isti količini in obliki ter tudi pogosto brezplačno dajanje prepovedanih drog z namenom pridobivanja novih kupcev.

(Kazenski zakonik Republike Slovenije, 2001)

V kazenskem zakoniku ni opredeljena količina prepovedane droge, ki bi bila postavljena kot meja za obstoj kaznivega dejanja – pomeni, da lahko tudi najmanjša količina prepovedane droge zadostuje, da se kot predmet kaznivega dejanja smatra prepovedana droga. V praksi je znano, da so posamezniki, ki izvršujejo tovrstna kazniva dejanja, previdni. S seboj nosijo minimalno število odmerkov manjše količine prepovedane droge, za katere vedno trdijo, da jih imajo pri sebi zaradi lastne uporabe. Pomembno dejstvo je, da nakup prepovedane droge za lastno uporabo oziroma potrošnjo ni kaznivo dejanje, pač pa samo prekršek zaradi nedovoljene posesti prepovedane droge. V praksi to pomeni, da je potrebno v vsakem konkretnem primeru oceniti ali je šlo za nakup zaradi lastne uporabe oziroma potrošnje ali pa je bil nakup izveden zaradi nadaljnje prodaje. Za prodajo zadošča že enkratno ravnanje storilca, pri ponudbi za prodajo pa gre za neko vrsto poskusa preprodaje. Za izvršitveno obliko prenašanja prepovedanih drog pa velja, da se lahko izvrši znotraj ozemlja Republike Slovenije ali preko njenih meja. Pri tem zadostuje, da je storilec prepovedane droge prenašal, čeprav jih ni imel namena prodati ravno v Republiki Sloveniji. S tem je inkriminiran tudi uvoz in izvoz prepovedanih drog. Pri tem je pomembno, da mora pri storilcu obstajati zavest, da gre za substanco ali preparat, ki je razglašen za prepovedano drogo in katera vrsta prepovedane droge je to (Pirkovič, 2000).

3.3.1.2 Združevanje oseb

Kvalificirani obliki, ki sta navedeni v 2. odstavku 196. člena Kazenskega zakonika Republike Slovenije, opredeljujeta oziroma inkriminirata primere kadar:

- kaznivo dejanje stori več oseb, ki so se združile za izvrševanje opisanega kaznivega dejanja,
- storilec opisanega kaznivega dejanja organizira mrežo prekupčevalcev ali posrednikov.

(Kazenski zakonik Republike Slovenije, 2001)

Po prevladujočem mnenju pravne teorije za združitev več oseb zadostuje, če se združita dve osebi, in če ti dve osebi izvršita oziroma poskušata izvršiti več kot eno kaznivo dejanje na podlagi njunega dogovora. Ne zadostuje pa, če sta se ti dve osebi (ali več oseb) združili za

izvršitev enega samega kaznivega dejanja. Kazenski zakonik namreč pravi, da se morajo združiti za izvrševanje takih dejanj – torej govorimo o množini (Pirkovič, 2000).

3.3.1.3 Oprema, material in prehodne sestavine

V 3. odstavku 196. člena Kazenskega zakonika Republike Slovenije zakonodajalec ni neposredno omenjal prepovedane droge kot take, slednji odstavek namreč govori o opremi, materialu in predhodnih sestavinah, katere so namenjene za proizvodnjo prepovedanih drog. Poudariti je potrebno, da je v dikciji 3. odstavka, »kdor brez pooblastila izdeluje, nabavlja, ima ali daje v uporabo opremo, material ali prehodne sestavine«, poseben pomen besedne zveze »brez pooblastila«. Opisana dikcija nam pove, da se s pooblastilom lahko tudi legalno izvaja promet s predhodnimi sestavinami, opremo ali materialom. Kot primer lahko navedem, da se predhodna sestavina efedrin zakonito uporablja pri bronhialni astmi in prehladih, nezakonito pa pri proizvodnji metamfetamina ali predhodna sestavina safrol pri zakoniti uporabi za izdelavo parfumov ter pri nezakoniti uporabi za sintezo MDMA oziroma ecstasy-ja (Kazenski zakonik Republike Slovenije, 2001).

3.3.2 Omogočanje uživanja prepovedanih drog

Kaznivo dejanje Omogočanje uživanja prepovedanih drog iz 1. odstavka 197. člena Kazenskega zakonika Republike Slovenije izvrši:

- kdor drugega napelje k uživanju drog,
- kdor da drugemu prepovedane droge, da jih uživa on ali kdo drugi,
- kdor da na razpolago prostore za uživanje prepovedanih drog,
- kdor kako drugače omogoči drugemu, da uživa prepovedane droge.

(Kazenski zakonik Republike Slovenije, 2001)

Kdor stori napeljevanje k uživanju prepovedanih ali daje drugim prepovedane droge pomeni vsako ravnanje storilca s ciljem, da bi drugo osebo prepričal, da se odloči za uporabo prepovedanih drog – v tem primeru je brezplačno in ni storjeno z namenom dati prepovedane droge v promet (196. člen Kazenskega zakonika Republike Slovenije). Prostori, ki jih storilec da na razpolago, so lahko stanovanjska hiša, stanovanje ali kakršnikoli drugi zaprti prostori, ki jih storilec uporablja. Izvršitveno dejanje je dokončano,

ko se prostor da na razpolago, pri tem pa ni pomembno, da bi bil prostor kasneje tudi dejansko izkoriščen za uživanje prepovedanih drog. In še zadnja alineja, ki govori o tem, da nekdo drugače omogoči drugemu, da uživa prepovedane droge – gre za primere, ko nekdo da drugemu v uporabo pribor za uživanje z namenom, da jih drugi dejansko uporabi za uživanje prepovedanih drog.

2. odstavek 197. člena Kazenskega zakonika Republike Slovenije določa kvalificirani obliki tega kaznivega dejanja in sicer, »če je dejanje iz prejšnjega odstavka storjeno proti mladoletniku ali proti več osebam« (Kazenski zakonik Republike Slovenije, 2001).

4 ETIKA PRI PREISKOVANJU KAZNIVIH DEJANJ

4.1 Opredelitev etike

Na začetku povsem razumljivo in diplomskemu delu pripadajoče vprašanje: kaj je etika?

Ena od nešteti definicij se glasi:

»Etika je nauk, ki išče odgovore na vprašanja, kaj in kako naj delamo pri ustvarjanju človeških vrednot. Obravnava torej merila za ločevanje dobrega od zla. Ukvarja se z vsem, kar bi ustrezalo moralno pomembnim izkustvom etičnih meril, norm, pravil, vrednot in smotrov oz. kar nasprotuje zlu, nesprejemljivemu in nemoralnemu« (Pečar, 2000:24).

»Etika je teorija moralnosti, ki poskuša sistematizirati moralne sodbe ter vzpostaviti in zagovarjati moralna načela« (DeGeorge, 2000:159).

»Etika se ukvarja s tem, kaj je dobro in kaj slabo ter zakaj, pri čemer izhaja iz religioznih, filozofskih, političnih, utilitarnih, pravnih, situacijskih in drugih izhodišč« (Ruch & Crawford, 2000:159).

Etika je neke vrste nauk o sprejemljivem načinu skupnega življenja ljudi v njihovem naravnem okolju, v katerem živimo. Etika ni morala sama po sebi. Morala je merilo o tem, kaj je lepo in prav in je različna v različnih družbenih skupinah, med seboj so si lahko morale popolnoma različne, lahko so si podobne ali v določenem obsegu celo enake. Morala obsega nabore normativnih pravil za rutinsko odločanje: kodekse, standarde ali nabor standardov, ki narekujejo, kaj naj človek stori, kadar gre za koristi, za pravice in dolžnosti do samega sebe, do drugih in do organizacij. Brez priznavanja in upoštevanja resnice in pravice, pa tudi brez sleherne ljubezni bi družba sploh ne mogla obstajati. Etika je torej v najširšem smislu besede filozofska disciplina, ki raziskuje zasnove in izvor morale, temeljna sodila za vrednotenje, cilje in smisel moralnih hotenj in delovanja. Etično ravnanje je ravnanje v skladu z moralnimi načeli, neetično pa je tisto ravnanje, ki je s temi načeli v nasprotju. Etično vedenje od neetičnega razlikujemo s pomočjo moralnih sodb, ki so posledica moralnega sklepanja.

Obstaja splošno prepričanje ljudi, kaj je v socialnih rečeh dobro in prav. V starem veku so ljudje na splošno sodili, da je suženjstvo neizogibno in upravičeno, dandanes pa vemo, da je bilo najbolj kruta krivica. Resnična blaginja ljudi ni odvisna samo od objektivnih razmer, ampak tudi od splošne ljudske sodbe, od tega, kako ljudje kako socialno ustanovo na splošno presojujejo, ali jo imajo za človeka dostojno ali celo za odlično, ali pa vidijo v nji nekaj ponižujočega ali celo izrazito krivičnega. Prilagajanje praktične socialne etike spreminjajočim se kulturnim, gospodarskim, socialnim in političnim razmeram je kajpak združeno z raznovrstnimi ovirami in težavami. Vsaka miselnost, ki se je med ljudmi ukoreninila, se namreč po zakonu vztrajnosti ohranja še dolgo potem, ko ni več sodobna in življenjska (Gosar, 1994:25-52).

Naj omenim še pojem »uporabne etike« - to je ožje, aplikativno področje etike, ki se ukvarja s proučevanjem uporabe moralnih načel v posameznih poklicih. Najbolj znani uporabni etiki sta *medicinska* in *poslovna* etika, čeprav se pojem nanaša na vse normativne etike, ki imajo svoje korenine v praksi. Prav povezanost teorije in prakse je tisto, kar uporabno etiko razlikuje od etike kot filozofske discipline.

4.2 Etika v Sloveniji

4.2.1 Poslovna etika

Ob osamosvojitvi Slovenije je bila tudi poslovna etika ena izmed tistih področij življenja, ki se je z novim sistemom šele začela uveljavljati in sicer na način, kot je bil v Evropi že davno uveljavljen.

V prejšnjem sistemu ni bilo posebnih raziskav o poslovni etiki med direktorji, niti ne razprav o etiki, kar seveda ni veljalo za tržna gospodarstva, kjer je poslovna etika že desetletja pomemben del analize poslovnega okolja. Razlogi za odsotnost raziskav so bili kontrolni mehanizmi v samoupravnem sistemu izrazito neformalne narave, z velikim razkorakom med zapisanim normativnim sistemom in dejanskim izvajanjem moči, kar ni obetavno za raziskovanje s kvantitativnimi instrumenti (Ivanjko, 2000:148).

S spremembo sistema se je slika poslovne etike precej spremenila, v ospredje pa so stopila vprašanja, ki so značilna za etične dileme tržnega gospodarstva. Moralni vidiki ravnanja vodstev podjetij so zbudili veliko pozornosti zaradi negativnih pojavov, ki so posledica:

- zloma prejšnjega formalnega sistema vrednot, kar je ustvarilo tudi negotovost o tem, kaj je prav ali narobe v poslovnem ravnanju,
- proces lastninjenja je izpostavil družbeno lastnino težnjam poslovne in politične elite, da pridobi delež z »divjim lastninjenjem«,
- počasno prilagajanje zakonov in pogosto protislovne rešitve so razširile »sivo območje« za izigravanje duha zakonov,
- gospodarske težave večine podjetij so zagotavljale alibi za etično nesprejemljiva ravnanja, ki so se predstavljala kot nujnost reševanja ogroženih podjetij in delovnih mest,
- zniževanje življenjske ravni je hkrati izostrilo družbeno občutljivost za grobo pridobitniško ravnanje nove poslovne elite,
- nekateri podjetniki so vstopali v posel na področjih, na katerih ni bilo konkurence, ki bi sankcionirala nepoštena ravnanja podjetij,
- razvilo se je liberalno, izrazito permissivno ozračje, ki ni spodbujalo doslednosti pri obsojanju raznih deviantnih pojavov in podobno (Glas, 2000:148).

Z analizami je bilo ugotovljeno, da so dejansko bile sredi 90. let razmere v poslovni etiki po splošni oceni slabše, razvoj tržnega gospodarstva v Sloveniji pa je odprl vsa področja etike, značilna za sodobna gospodarstva.

Avtor Kalacun (Kalacun,2000:149) je po mojem mnenju dobro opredelil odnos slovenskih menedžerjev do etike. Pravi, da so po nekaterih raziskavah slovenski menedžerji izrazili stališča o (ne)etičnosti nekaterih ravnanj, ki odstopajo od običajne ocene o njihovi (ne)sprejemljivosti. Problematičen je zlasti njihov odnos do:

- **dajanja podkupnin;** slovenski menedžerji so precej strpni, saj jih sprejemajo kot način zagotavljanja poslov – morda na to vpliva dejstvo, da opravijo precej poslov v Vzhodni Evropi z močno tradicijo podkupovanja,
- **ponarejanja ali prirejanja poslovnih poročil;** tu se kaže dobrohoten odnos do goljufanja države,

- *pridobivanja poslovnih informacij na etično sporen način*, ki se seveda pokaže tudi v nezaupanju do izbire izvajalcev na raznih javnih razpisih,
- *raznih oblik neetičnosti pri oglaševanju, z milim obsojanjem*; to kaže na nizko raven kulture in problematiziranje odnosa do kupcev in konkurentov, idr.

Na vseh opisanih področjih se kaže, da se čutijo slovenski menedžerji najbolj zavezani koristim in lastnikom podjetja, precej manj pa družbi oziroma *sebi in svoji osebni etiki*. V ospredju je dominacija lastnine in preživetja podjetja, tudi za vsako ceno, kar ni več primarna vrednota menedžmenta razvitih držav. **Prva** vrednota slovenskih menedžerjem je **uspešnost podjetja**, šele **četrt** pa **skrb za zaposlene**. Nam, kriminalistom, je izredno pomembno spoznanje, da slovenski poslovneži visoko postavljajo načela koristi podjetja oziroma njegovo zaščito pred notranjim razkritjem nemoralnih ravnanj (tu mislim na darila, podkupnine, goljufije, prisvajanje lastnine idr.).

Toliko o poslovni etiki slovenskih podjetnikov. Sedaj sem dolžan opredeliti etiko organiziranih kriminalnih združb v Sloveniji.

4.2.2 Etika organiziranih kriminalnih združb

Poudariti je potrebno, da organizirani kriminal ni problem posameznih držav, temveč pojav, ki ogroža sodobni svet. Pripadniki raznih organiziranih kriminalnih skupin razvijajo svojo subkulturo in ne upoštevajo etičnih norm družbe. S svojo subkulturo pa se kriminalne skupine hitro privajajo na obstoječe norme družbenega reda, hkrati pa s pomočjo velikega kapitala, s katerim razpolagajo, odkrivajo vedno nove možnosti kriminalnega delovanja. Upoštevajo temeljno podjetniško pravilo, ki narekuje, da je potrebno vsaj obdržati, če ne celo razširiti svoj delež na trgu. Njihovo delovanje je v bistvu povezano s poslovno kriminaliteto – v smislu pridobivanja nezakonitega blaga, storitev in kapitala. Za njih je glavno prodreti v dejavnosti, ki zagotavljajo trajne vire zaslužka, kajti izvajalce motivira in vodi dobiček, zaradi katerega tovrstna dejavnost čedalje bolj postaja podjetništvo.

Kriminalne skupine, kot sem že navedel, razvijajo svojo subkulturo in se ne ozirajo na moralne vrednote in etična vprašanja temeljne družbe. Skupine so strogo organizirane in imajo hierarhijo medsebojnih odnosov, vodi pa jo šef (boss) t.i. družine. Slednji vodi vse

glavne posle in odreja naloge, hkrati pa ureja odnose z ostalimi t.i. družinami. Pri takšni organizaciji običajno ne veljajo samo pisana pravila, pač pa se pravila prenašajo s tradicijo na osnovi dogovora med člani. V teh organizacijah velja načelo avtoritete, značilna pa so nepisana pravila vedenja, pripadnost organizaciji in lojalnost med člani. Značilna je tudi profesionalizacija, saj članom organizacije izvrševanje kaznivih dejanj največkrat pomeni življenjski stil, ki jim omogoča najlažji način pridobivanja sredstev za življenje. Za tovrstne organizacije sta pomembna MOČ in DENAR, za doseganje ciljev pa ne izbirajo sredstev in se ne ozirajo na temeljna etična vprašanja družbe, v kateri živijo.

4.2.3 Policijska etika

Policija vsekakor ni edini državni mehanizem, ki se ukvarja z organizirano kriminaliteto, gotovo pa je najpomembnejši. Pri preiskovanju kaznivih dejanj, ki jih storijo člani kriminalnih združb, mnogokrat s strani preiskovalcev prihaja do neetičnih dejanj. **Policijska etika je zvrst uporabne etike, vezana na policijsko delo.** V primerjavi z medicinsko ali poslovno etiko je dokaj slabo razvita, razlogov za to pa je več:

1. **sistem ubogljivosti:** policisti so odgovorni izključno svojim nadrejenim, ki nosijo odgovornost za vse odločitve, zato policistom o moralnih razsežnostih svojih dejanj ni potrebno posebej razmišljati;
2. **nepoznavanje in nerazumevanje uporabne etike:** policisti so prepričani, da morajo pri svojem delu izhajati zgolj iz ustave in zakonov, etike pa ne potrebujejo; storjeni pa so že bili nekateri koraki v zvezi izboljšanja stanja, saj je policijska etika postala sestavni del izobraževalnega sistema policistov. Le ustrezno izobraženi in usposobljeni policisti so sposobni ustrezno reagirati na moralne probleme in etične dileme svojega poklica. Policist, ki bo znal te dileme ustrezno razrešiti, bo svoje delo opravljal profesionalno in v dobro skupnosti.

Policisti se pri svojem delu vsakodnevno srečujejo z moralno – etičnimi dilemami. Z njimi se srečujejo tako pri uporabi klasičnih pooblastil in prisilnih sredstev, kot pri uporabi t. i. tajnih ukrepov in pri prikritih preiskovalnih dejanjih, namenjenih odkrivanju in preiskovanju najhujših oblik kriminalitete.

Kot sem že navedel, obstajajo v vsaki policiji različne oblike policijske deviantnosti. V bistvu gre za posameznike in skupine, ki so prekršili načela svojega poklica. Najhujše primere deviantnosti predstavljajo *brutalnost*, *zloraba položaja* in *korupcija*, na katere javnost najprej reagira in se lahko znajdejo v središču pozornosti. Dosti huje pa je, če javnost o tovrstnem ravnanju policije nikoli ne izve. Dejstvo je namreč, da je policistov bistveno več, kot tistih, ki jih nadzirajo, zato je slabim policistom težje preprečiti, da bi izvrševali nezakonita dejanja.

V knjigi II Države Sokrat s svojim prijateljem Glaukonom razpravlja, kaj pomeni delati moralno in odgovorno. Glaukon postavlja teorijo, ki se ne razlikuje od splošnega dojemanja moralne odgovornosti ljudi po svetu. Pravi, da delamo dobro, ker z izvrševanjem zla tvegamo kazen. Delamo dobro, ker se bojimo, da bomo odkriti in, da bomo kaznovani. Po Glaukonu je pravica in to kar delamo prav in pravično posledica strahu pred kaznijo.

V nadaljevanju njunega razgovora spomnita na »Gigov prstan«. Oseba, ki nosi ta prstan, je nevidna, vendar lahko počne vse na svetu, pri tem pa je nihče ne opazi. Zgodba govori o pastirju Gigu, ki je našel ta prstan, si ga nadel in postal neviden. Pri tem je ubil kralja in posilil kraljico.

Glaukon trdi, da nihče na svetu ni tako nor, da ne bi izkoristil moč tega prstana, saj v bistvu pomeni nositi prstan, izvrševati zlo in biti pri tem nekaznovan. Ker te nihče ne odkrije, kot izvrševalca zla, tudi ni potrebe, da bi delal dobro.

Zgodba o »Gigovem prstanu« je zgodba, ki nas lahko opomni, da so policisti pri svojem delu pogostokrat tisti, ki nosijo »Gigov prstan«. Naj nam je to všeč ali ne, tudi pri nas je veliko policistov, ki nosijo »Gigov prstan« (Jevšek, 2005:1).

Izhajajoč iz spoznanja, da morajo biti moralna načela prilagojena človeškemu življenju, če naj bi le-tega usmerjala, opredeljujemo tri značilnosti človeških bitij, ki določajo strukturo naših moralnih obveznosti (izhodišča uporabne etike):

- **ljudje smo utelešena bitja**; obstajamo v času in prostoru in smo podvrženi zakonom fizike – če nimamo kontrole nad fizičnim okoljem, kaj hitro pride do bolečine in trpljenja; z vidika etike pomeni, da mora biti skrb za soljudi naša prva skrb
- **ljudje smo družbena bitja**; ljudje v skupinah obvladujemo svoje fizično okolje in zadovoljujemo svoje osnovne potrebe po obstoju; pojavi se težava, da se morajo

ljudje ukvarjati še z družbenim, ne le z naravnim okoljem; z vidika etike pomeni, da moramo upoštevati drug drugega

- **ljudje smo razumna bitja**; znamo razmišljati s stališča kategorij, razredov, pravil, znamo uporabljati jezik idr; z vidika etike pomeni, da moramo spoštovati človeško dostojanstvo in upoštevati odločitve posameznikov.

Če upoštevamo vse zgoraj navedene človekove značilnosti, iz njih izhajajo imperativi, ki jih mora za etično ravnanje upoštevati vsaka profesija:

- dobrotelost,
- spoštovanje posameznika,
- pravičnost.

Poznamo tudi več oblik moralnega sklepanja in sicer:

- **sklepanje iz pravila – deontološko sklepanje**; pri tem sklepanju predpostavljamo, da imamo dolžnost storiti, kar je prav, da obstajajo moralni zakoni, ki natančno opredeljujejo, kaj je prav in kaj narobe in da lahko moralni status našega ravnanja določimo, če ugotovimo, kateri moralni zakoni v konkretni situaciji veljajo;
- **sklepanje iz posledic ravnanja – teleološko sklepanje**; pri tem sklepanju izhajamo iz posledic ravnanja, ki jih opredelimo kot dobre ali slabe in nato izbiramo tista dejanja, ki bodo privedla do dobrih posledic;
- **sklepanje iz vrlin – ontološko sklepanje**; pri tem sklepanju namesto iz pravil ali posledic ravnanja izhajamo iz značaja posameznika in njegovih vrlin; kadar delujemo, s tem tudi opredeljujemo sami sebe kot posameznike, ki na tak način ravna in se s tem tudi spreminjamo, na boljše ali na slabše;

Glede na vse ugotovitve, mora policija delovati **PROFESIONALNO**, ne kršiti človekovih pravic in svoboščin in odpraviti deviantnost v lastnih vrstah.

4.2.3.1 Kodeks policijske etike in človekove pravice

Številne vrednote človekovega življenja so opredeljene v ustavi in drugih pravnih aktih, ki urejajo delovanje policije, še več pa je takšnih, ki jih ni mogoče normativno urediti. Zato so

v različnih poklicih - tudi v policiji - sprejeti kodeksi etike, ki naj bi v poklicno delo vnesli humanost, pravičnost in strokovnost.

Kodeks policijske etike in način njegovega sprejemanja je bil objavljen oktobra leta 1992 v časopisu Ministrstva za notranje zadeve Varnost. Kodeks je pripravljala projektna skupina, ki jo je imenoval minister za notranje zadeve.

Pri pripravi kodeksa so avtorji upoštevali:

- gradiva številnih evropskih držav in ZDA,
- Deklaracijo o policiji Sveta Evrope in Kodeks ravnanja policijskih uslužbencev, odgovornih za izvajanje zakonov (OZN),
- kodekse stanovskih društev (sodniškega, odvetniškega,...),
- lastne dolgoletne delovne izkušnje v policiji.

Pripombe na osnutek kodeksa so podali tudi strokovnjaki, nato pa je bila izvedena javna razprava. Po njej so proučili dospele pripombe delavcev in kodeks ponudili v sprejem pooblaščenim uradnim osebam. Vsak delavec, ki je podpisal glasovalni list je potrdil, da kodeks sprejema, kar je storila večina delavcev.

Pa vendar se postavlja vprašanje, kako je kodeks zaživel v praksi.

V uvodu Kodeksa policijske etike je določeno, da kodeks vsebuje splošna in temeljna načela, ureja medsebojne odnose med pooblaščenimi uradnimi osebami organov za notranje zadeve države in njihove odnose do državljanov, institucij in organov ter opredeljuje odgovornost za njihovo kršitev. Navedeno velja za **vse policiste**, kar je takrat pomenilo, da so policisti le del pooblaščenih uradnih oseb, ki izvajajo pooblastila. Z uveljavitvijo Zakona o policiji pa so določene skupine delavcev Ministrstva za notranje zadeve izgubile status pooblaščenih uradnih oseb, niso pa pridobile statusa policista, s tem pa se je zožil krog delavcev, za katere kodeks še velja.

Kršitve Kodeksa policijske etike obravnava častno razsodišče.

Vloga policije se v državi kaže kot **varuhinja** (*varovanje državljanov na različnih področjih...*) in hkrati kot **kršiteljica** človekovih pravic in temeljnih svoboščin (*nezakonita uporaba prisilnih sredstev...*). Policija predstavlja mehanizem državnega nadzorstva, ki

posega na posebej občutljiva področja življenja državljanov. V vseh kodeksih sta najbolj poudarjeni dve načeli:

1. načelo ZAKONITOSTI,
2. načelo HUMANOSTI, ki je povezano tudi s prepovedjo mučenja, nečloveškega in ponižujočega ravnanja.

Obe načeli se vežeta na varovanje in spoštovanje človekovih svoboščin in pravic, ki so zelo natančno opredeljene v mednarodnih instrumentih o človekovih pravicah, kot sta:

- a) Splošna deklaracija o človekovih pravicah
- b) Evropska konvencija o človekovih pravicah.

S temi instrumenti se nadzoruje in uravnava uporaba moči države nad posameznikom.

Omeniti je potrebno še dve temeljni načeli, pomembni za delo policije:

1. **načelo SORAZMERNOSTI** – potrebno je, ko hočemo doseči ravnotežje med varstvom in spoštovanjem človekovih pravic, kot so pravica do svobode mišljenja, prepričanja in veroizpovedi, pravica do svobode izražanja ali pravica do svobode izobraževanja ter med zagotavljanjem drugih vrednot sodobne družbe, kot so javna varnost in preprečevanje kriminalitete;
2. **načelo NEPRISTRANSKOSTI** – policijska pooblastila je potrebno izvajati v skladu z načelom spoštovanja zakonov, sorazmerno in nepristransko ter jih utrditi, te vrednote pa morajo postati osnova policijskih vrednot.

4.3 Neetičnost storilcev proti etičnosti preiskovalcev

Človek se na vseh ravneh svojega delovanja sooča z odločitvami in ukrepi, kjer odloča kaj je dobro in kaj slabo - ravna se po nekih etičnih in moralnih normah. Ljudje v vsakdanjih situacijah reagiramo predvsem rutinsko, brez posebne moralne presoje. Če včasih pomislimo na etično spornost kakega ravnanja, to hitro potisnemo v podzavest ali racionaliziramo, še zlasti, če tudi drugi v enaki situaciji ravnajo podobno. Takšna dejanja lahko segajo od drobnih ali vsakdanjih laži, manjših nepoštenosti in zvijač, nekorektnosti, do večjih prevar, preslepitev in goljufij oziroma ravnanj, ki so etično sporna, nemoralna, deviantna ali celo kazniva. Še bolj pa so zahtevne situacije, ko se mora posameznik odločiti med različnimi dejanji, ki pa so vsa bolj ali manj etično sporna. Celó Dalajlama opozarja na

posebne dogodke v življenju, ki spravljajo človeka v zadrego, kako naj se odloči in ravna, saj je vsaka odločitev etično sporna. Mislim, da bi se morali že od mladosti dalje učiti osnov etike in privzeti primeren način etičnega vedenja v vsakdanje življenje. Le tako bi dosegli tako visoko raven zavedanja stanje, da v določenih trenutkih, ko se pojavijo notranji dvomi, bi se odločali oziroma ukrepali rutinsko v smeri dobrega, najboljšega. Kar je slabo bi opustili oziroma sploh ne bi razmišljali o nemoralnih, neetičnih možnostih ukrepanja.

Bistveno vprašanje, ki se poraja v tem poglavju je:

ali gre za enakopraven boj med storilci kaznivih dejanj in preiskovalci, če storilec v procesu preiskovanja lahko laže, goljufa, zavaja, grozi, podkupa, medtem ko se morajo preiskovalci držati strogih pravnih in etičnih norm?

Že pri sami storitvi kaznivega dejanja storilci kaznivih dejanj ne upoštevajo etičnih in pravnih norm.

Zakaj?

- na dejanje se skrbno pripravijo in ga izvršijo v največji tajnosti,
- pri izbiri sredstev in načina nimajo moralnih pomislekov,
- po dejanju zabrišejo sledi (odstranijo priče, materialne dokaze,...).

Preiskovalci naletijo na pravne ovire:

- storilec ni dolžan pričati zoper sebe,
- prepovedana je uporaba določenih metod preiskovanja.

V izjemnih primerih pa država dopušča tudi izjeme, ko preiskovalci uporabljajo določene ukrepe, ki so v njenem interesu:

- prisluškovanje,
- tajno opazovanje in sledenje,
- navidezno podkupovanje ali odkup predmetov,
- aktiviranje tajnih policijskih delavcev.

Preiskovalci iščejo prostor za svoje delovanje v t.i. »sivem polju« med pravnimi prepovedmi in dovoljenimi metodami, vendar tvegajo, da bodo kaznovani, saj gre v bistvu za zlorabo pooblastil, to pa je dejanje, ki je lahko različno sankcionirano. Najlažja oblika sankcije bi

bila v tem primeru seznanitev kršitelja, da je bilo njegovo dejanje neetično, najhujša oblika pa seveda spoznanje, da je bilo dejanje odkrito in spoznano kot kaznivo dejanje. Obstaja pa še neka vmesna faza, kjer je dejanje lahko spoznano kot prekoračitev pooblastil (dejanje je bilo s strani preiskovalcev kršitelju predloženo kot neetično ali kaznivo dejanje, v bistvu pa so preiskovalci prekoračili svoja pooblastila).

Opisani problem bi lahko imenovali tudi problem »umazanih rok«, ko posamezniki vzamejo zakon v svoje roke. Ob tem problemu se postavlja vrsta vprašanj, a najpomembnejše je, če lahko v določenih primerih sredstvo upravičuje cilj. Na primer: ali je upravičeno po neuspešni uporabi milejših sredstev, uporabiti tudi strožja sredstva (npr. fizično silo) zoper terorista z namenom, da pove, kje je skrita bomba? Ali streljati na ugrabitelja, ko obstaja resna nevarnost, da bo pobil talce? Ali nezakonito prisluškovati telefonskemu pogovoru, ko gre za načrtovanje atentata, pa še ni ustrezne sodne odločitve. Torej obstaja dilema ali sredstvo upravičuje cilj in ali je lahko moralno potrebno, da si preiskovalec »umaže roke«, da bi dosegel upravičen cilj? Avtorji, ki so temeljito obdelali navedeno področje, navajajo številne primere, ki ponazarjajo dilemo, ko je treba med več slabimi rešitvami izbrati najmanj slabo in skušajo nakazati rešitve. Upoštevali so, da so preiskovalci pred tem uporabili že vsa milejša sredstva, ki pa niso bila učinkovita in uspešna, za doseg splošne družbene varnosti pa je bilo potrebno ukrepati.

Problem uporabe neetičnih metod in sredstev za doseg ciljev preiskovanja postane še bolj izpostavljen ob močnih pritiskih javnosti naj se storilec kaznuje, če zoper njega ni dovolj trdnih dokazov, ali pa je zaradi tehničnih pravnih napak celo oproščen. Številni filmi, kot so npr. Dirty Harry, Dan za trening (1.2002) in televizijske nadaljevanke Roka pravice, Dellaventura ipd. obravnavajo temo in med ljudmi ustvarjajo mnenje, da je upravičeno, če posamezniki »vzamejo zakon v svoje roke«, saj sicer ostanejo zločinci zaradi »nesposobne« ali »neučinkovite« policije nekaznovani.

Z največjim problemom etičnosti delovanja se policisti srečujejo v primerih interventnega delovanja, ko uporabljajo pooblastila in prisilna sredstva v skladu z diskrecijsko pravico. To pa je tedaj, ko so zaradi nevarnosti dolžni ukrepati hitro in učinkovito, brez pretiranega odlašanja in slepega oklepanja pravnih pravil.

Iz lastnih izkušenj bi dejal, da je to področje res dvorezen meč pri opravljanju dela oz. pri doseganju ciljnega namena začetega postopka. Mnogokrat sem bil v dilemi ali se ravnati striktno v skladu z zakonodajo ter etičnimi pravili in prepustiti zadevo, da slednja, v policijskem terminu, »pade v vodo« ali se lotiti dela z neetičnimi metodami in sredstvi in doseči pričakovan cilj ter zadoščenje. Dilema je velika, saj si z delom »umazanih rok« povzročiš mnogo neprijetnih situacij v službi, kot so pritožbe na postopke, disciplinski ukrepi in kar je najhujše – prenehanje delovnega razmerja. Menim, da je v zadnjih letih vse manj pomislekov o uporabi neetičnih metod in sredstev za doseganje cilja. Vzrok je tudi v tem, da v primeru neetičnega ravnanja rezultat sojenja ni prav nič drugačen od tistega, kjer so bili postopki izpeljani v skladu s predpisi in policijsko etiko. Nastane pa veliko tveganje, da bo zoper policistovo delo podana pritožba. Policisti se namreč nočejo izpostavljati disciplinskim ukrepom, saj ne glede na to, kako delo opravijo, večina zadev na sodišču navadno »pade v vodo« oziroma je epilog v korist obdolženca, kljub temu, da je policija nesporno ugotovila storilce kaznivih dejanj. Mnogokrat »roka pravice« ne doseže storilcev iz različnih vzrokov:

- zastaranje kaznivih dejanj zaradi zaostajanja zadev sodišča,
- izrečene nizke zaporne ali denarne kazni ali zgolj le pogojne kazni za hujša kazniva dejanja (poznamo kar nekaj primerov o umorih in izrečenih nizkih kazni za storilce umorov; o storilcu, ki je bil glavni organizator preprodaje največje količine prepovedanih drog v Sloveniji je dobil le »hišni pripor« in nato pobegnil...),
- zaradi spoznanja nedolžnosti storilcev (pomanjkanje dokaznega gradiva, procesne napake, možnost korupcije idr.) idr.

Glede na navedeno mislim, da se policisti vse bolj ravnaajo v skladu z ustrežno zakonodajo in predpisanimi normami, saj kljub morebitnim neetičnim ravnanjem nimajo vpliva na končni rezultat sodnega postopka.

V času dela v kriminalistični policiji kot vodja skupine od leta 1996 dalje sem se mnogokrat srečal z dilemami o (ne)etičnem izvrševanju nalog.

Poglavitne delovne naloge mojega delovnega mesta zajemajo obravnavo organiziranih kriminalnih združb, pa vendar bom navedel nekaj primerov s področja trgovine s prepovedanimi drogami, ker na tem temelji moje diplomsko delo.

PRIMER 1:

Izvajali smo tajne ukrepe zoper osebo X in ustrezno dokumentirali zadeve s tajnimi opazovanji, sledenji ter poročili tajnega delavca. Ob zaključku – realizaciji zadeve je prišlo tudi do strelnega obračuna med pripadniki kriminalistične policije in člani kriminalne združbe. Ko smo uspeli osebo X prijeti, smo ugotovili, da je oseba v svojem avtomobilu prevažala večjo količino prepovedane droge. Zoper osebo je bila podana kazenska ovadba, oseba je bil predana preiskovalnemu sodniku in v nadaljnji postopek sodišču. Oseba X je pri vseh dejanjih trgovanja s prepovedanimi drogami ravnala skrajno neetično, saj je prodajala prepovedane droge kljub temu, da je vedela, da je zasvojenost pereč problem družbe, ki ga je potrebno zaveziti in ne vzpodbujati. Neetičnost se je pokazala tudi z dokazi o tem, da je oseba X:

- podkupovala določene javne uslužbence za prevoze pri trgovanju s prepovedanimi drogami,
- da je ustvarila svojo organizacijo s strogo hierarhičnim sistemom in svojo subkulturo, ne ozirajoč se na moralne vrednote in etiko družbe, v kateri je živela.

Taista oseba pa je v času sodnega procesa izrazila željo po etičnosti pravosodnih organov in prosila za prekvalifikacijo rednega pripora v hišni pripor. Pri tem je oseba X navajala, da je poročena in ima novorojenčka. Sklicevala se je na etičnost in moralne vrednote družbe, ki se tičejo starševstva. Sodnica Y je osebi X, iz neznanih razlogov odredila hišni pripor kljub temu, da se slednji ukrep odredi za kazniva dejanja, za katera je zagrožena milejša kazen. (Ob takem ravnanju sodnice se nam upravičeno postavi vprašanje o morebitni izročitvi podkupnine sodnici s strani osebe X.) Oseba X je ob izreku kazni ponovno ravnala neetično in izkoristila hišni pripor za pobeg v tujino, družino pa je pustila v Sloveniji.

PRIMER 2:

Tajni delavec je deloval na določenem območju Slovenije z namenom vpada v organizirano kriminalno združbo, ki se je ukvarjala s preprodajo droge. V času delovanja se je tajni delavec družil s člani organizirane kriminalne združbe, s tem, da je moral sprejeti tudi del njihove subkulture. Cilj njegovega delovanja je bilo razkritje trgovine s prepovedanimi drogami, v času delovanja pa je smel le s poročili obelodaniti delovanje združbe (ni smel storiti kaznivega dejanja). Za kriminalne združbe je značilna, da je največja vrednota njihovih članov, lojalnost. Tako morajo svojo lojalnost nenehno dokazovati z izvrševanjem

ukazov, ki praviloma od njih zahtevajo izvršitev kaznivih dejanj. Tajni delavci so zavezani k poklicni strokovnosti, zatorej tudi za ceno pridobivanja dragocenih informacij, ne smejo kršiti zakonodaje (storiti kaznivo dejanje). Lahko se vprašamo, koliko kriminalnih združb - brez dvoma o pripadnosti - sprejema v svoje vrste novega člana (tajni delavec), ki sprejema in deluje v skladu z družbeno sprejemljivimi etičnimi načeli, hkrati pa prevzema del subkulture združbe (s člani združbe prijateljuje, sodeluje pri raznih načrtih za izvajanje kaznivih dejanj, nikoli pa pri njihovi uresničitvi ne sodeluje). Zaradi teh dvomov so organizirane kriminalne združbe mnogokrat odkrile delovanje tajnih delavcev – posledično je mnogokrat prišlo do ogrožanja varnosti tajnega delavca in njegove družine, fizičnega nasilja idr.

PRIMER 3:

Oseba Z je bila v programu zaščite prič predvidena za pričanje v javnosti odmevne zadeve s področja trgovanja s prepovedanimi drogami in izsiljevanja. Po naši zakonodaji je lahko oseba, ki je storila kaznivo dejanje »skesanec«, kar pomeni, da se ji lahko izreče milejša kazen, v kolikor je pripravljena sodelovati s preiskovalci in jim nuditi ustrezne podatke za odkritje kriminalnih združb. Policija je v postopku programa zaščite osebe Z, kot zaščitene priče, delovala skrajno etično - osebo smo ustrezno varovali, ji nudili prostor za bivanje na stroške policije, denarna sredstva, prevoze in ustvarjali druge pogoje za njeno normalno življenje. Oseba Z je celoten program izkoristila in se v javnosti najprej izkazovala za kriminalista, nato pa za ključno pričo odmevnega primera. Slednje je izvedela obravnavana kriminalna združba in pripadniki te združbe so našli osebo Z in ji zagrozili. Oseba Z je reagirala tako, da je pričala v prid kriminalne združbe, hkrati pa medijem izjavljala neresnice o policijskem nasilju, izsiljenem pričanju v prid policije, idr. Javnost je menila, da smo kriminalisti izsilili pričanje osebe Z v breme kriminalne združbe.

V svoji dosedanji poklicni karieri sem se mnogokrat srečeval s problemi neetičnosti dejanj storilcev in z lastno presojo in dvomi o tem, kako ravnati – etično ali ne.

4.3.1 Sum kot gonilna sila preiskovanja

Osnova za kriminalistično delo so indici oziroma razlogi za sum ter sumljive okoliščine, ki usmerjajo preiskovalce in kažejo na domnevnega storilca. Pravijo, da sta sum in dvom »oče in mati kriminalistike«, zato brez njiju preiskovanje ne bi bilo mogoče.

Na začetku preiskovanja kaznivega dejanja je osumljencev več, večina med njimi je seveda nedolžnih in so v nadaljnjem postopku izločeni. Ostane le storilec, ki pa ga je mogoče določiti le preko ustreznih preiskovalnih dejanj.

Postavlja se vprašanje etičnosti glede določanja osumljencev zaradi storitve nekega kaznivega dejanja, za katere sploh še ni ugotovljeno, ali so utemeljeno osumljeni storitve kaznivega dejanja. V kazenskem pravu namreč velja domneva nedolžnosti, kar pomeni, da je vsakdo nedolžen, dokler mu ni dokazana krivda oziroma je pravnomočno obsojen. Pri tej pravni domnevi gre namreč za varstvo domnevnega storilca pred posledicami stigmatizacije, da je dejansko zakrivil kaznivo dejanje, še preden se mu v sodnem postopku krivda dokaže.

S psihološkega stališča pa sta si *domneva nedolžnosti* in *sum* **kontradiktorna**. Če namreč domnevamo, da je oseba nedolžna, sploh ne bomo pričeli s preiskavo, če pa sumimo, da je oseba zakrivila kaznivo dejanje, pa ne more biti nedolžna, lahko pa pride tudi do napake in posledično se soočimo z neetičnim ravnanjem (kadar se v postopku izkaže, da nismo določili pravega osumljenca). Pravni in psihološki vidik nedolžnosti torej nista medsebojno skladna.

Preiskovalci morajo v postopku preiskovanja upoštevati različna dejstva - tista, ki osumljenca obremenjujejo, kakor tudi tista, ki ga razbremenjujejo. Na začetku preiskovanja, ko imamo več osumljencev, je sum zelo rahel, vendar pa se z akumulacijo indicev postopoma stopnjuje do utemeljenega suma oziroma gotovosti. Uporaba indicev je pri preiskovanju kaznivih dejanj nujna, hkrati pa je potrebno vsak indic in sum preveriti - zbirati obvestila ali kako drugače posegati v zasebnost domnevnega storilca. Da bi bile ob takšnih dejanjih, za potencialne storilce, škodljive posledice čim manjše, je potrebno vsak indic oziroma sum analizirati in ovrednotiti, kaj pomeni za preiskovalni postopek. Prav tako je v

izogib škodljivih posledic smiselno preveriti zanesljivost vira, od katerega informacija izhaja.

Če zadevo obravnavamo z vidika preiskovalcev ugotovimo, da se pojavlja vprašanje, kako dobiti informacije in dokaze od osumljenca in hkrati ravnati etično in moralno. Meja, ki ločuje etično in moralno od neetičnega in nemoralnega je težko določljiva, pravzaprav je potrebno vsako laž, zvijačo, preslepitev, zanko, prisilo ocenjevati posebej, odvisno od dejanskih okoliščin posameznega primera.

Najpomembnejše dejanje za pridobivanje materialnih dokazov je ogled kraja dejanja, ki mora biti opravljeno pravno korektno. Prav gotovo bi bilo eno izmed neetičnih, če ne kar kaznivih dejanj, podtikanje dokazov, kar pomeni tudi spreminjanje dejanskega stanja. Poleg navedenega, so se v praksi pojavljala še druga neetična dejanja:

- pomanjkanje pietete do pokojnika (neprimerne opazke, razkazovanje trupla ali fotografij, razgaljenje ali otipavanja trupla,...)
- stikanje po osebnih stvareh osumljenca ali njihovo razmetavanje,
- razgaljanje intimnih podrobnosti osumljenca,
- tajno opazovanje in sledenje,
- prisluškovanje telefonom,
- opravljanje podrobnih t.i. varnostnih pregledov oseb in prtljage, ki že vsebujejo elemente osebnih preiskav, idr.

Morda bi bilo preiskovalcem v bran povedati le to, da potekajo preiskave krvnih deliktov v razmerah, ki so za preiskovalce psihično izjemno obremenjujoča, kar pa seveda ne zmanjšuje neetičnosti v primeru zgoraj navedenega. Zakon o kazenskem postopku se na etičnost in moralnost nanaša v členu, ko obravnava nekatera etična vprašanja pri opravljanju rekonstrukcije kaznivega dejanja. Rekonstrukcija se namreč ne sme opraviti tako, da bi se kršil javni red in spodkopavala morala, kršili moralni standardi dostojnosti.

Etičnosti postopkov preiskovalcev se dotika tudi člen istega zakona, ki pa govori le o hišnih in osebnih preiskavah. Te se morajo opraviti obzirno, da se ne moti hišni red ter da se je pri hišni preiskavi pri odpiranju potrebno izogniti poškodbam. Omenjena zakonska diktacija

povsem prepušča opravljanje preiskave preiskovalcem - posameznikom, ki vsak po svoje izvajajo kriminalistično - taktične ukrepe.

Eno izmed področij policijskega delovanja, na katerem se sproža največ etičnih in moralnih vprašanj oz. so ta najtežja, je gotovo področje prikritih preiskovalnih ukrepov. Pri tem vprašanju gre za delovanje *tajnih delavcev* oziroma informatorjev.

Policisti oziroma občani, ki se odločijo za t. i. delovanje pod krinko oziroma prikrito delovanje, morajo biti nedvomno moralno močne osebnosti, ki so ustrezno strokovno usposobljene ter vodene in nadzorovane za takšno dejavnost. Namen takšnega delovanja je seveda dobiti vpogled v delovanje neke kriminalne združbe ter identificirati osebe, ki v takšni nezakoniti združbi delujejo.

Glavni cilj takšnega delovanja je, da tajni delavci v kriminalni združbi, v katero prodrejo, vzbudijo zaupanje. Da bi to dosegli, morajo spremeniti način obnašanja, vrednote in stališča, mnogokrat zaradi pridobitve zaupanja navežejo tudi tesne prijateljske stike. Vse to lahko pripelje do točke, kjer se tajni delavci srečujejo z vprašanjem, kaj izdati: prijateljstvo ali poklicne kolege. Nobena od ponujenih možnosti ni povsem etična. Tajni delavci namreč delujejo na v krogu določene kriminalne združbe precej časa. V tem obdobju, pod vplivom močne subkulture kriminalne združbe, postopoma o določenih stvareh zavzamejo drugačna stališča. Ko pa se po zaključenem delovanju vrnejo v svoje matično okolje in ko subkultura kriminalne združbe izgubi svojo moč, se mnogokrat znajdejo v situaciji, ko ne vedo, kako ustrezno ukrepati. Namreč, vedno se najdejo osebe iz kriminalnih združb, s katerimi je tajni delavec navezal močnejše stike z osebami, ki niso storile kaznivih dejanj – ali naj še naprej prijateljuje z njimi ali ne?

Če zadevo pogledamo še globlje, opazimo tudi skušnjava, pred katero je tajni delavec postavljen z materialne plati - prevzeti predmete in način življenja, ki mu je ponujeno s strani kriminalne združbe, v katero je vstopil ali ostati zvest samemu sebi kot moralni osebi in poklicu ter priklicati v zavest etična načela življenja?

Informatorji so osebe, ki niso policisti, vendar iz različnih vzrokov s policijo sodelujejo z namenom posredovanja informacij za lažje pridobivanje materialnih dokazov že izvršenih

kaznivih dejanj. Tudi informatorji so izpostavljeni moralnim vprašanjem kot npr. preslepitev ali izdaja, s tem, da je njihova situacija še nekoliko slabša, saj je tveganje večje, ker so ob morebitnem razkritju svojega delovanja kaj lahka tarča maščevanja izdanih oseb. Vse omenjene etične dileme kažejo na to, da so preiskovalci velikokrat premalo usposobljeni za hitro in uspešno reševanje etičnih dilem, zato bi bilo potrebno več pozornosti nameniti usposabljanju preiskovalcev tudi na etičnem področju.

Kriminalistična stroka bo morala v prihodnje podrobneje proučiti etične vidike preiskovanja kaznivih dejanj in preiskovalce pripraviti na ustrezno ravnanje, ko se znajdejo v specifičnih situacijah - »med tnalom etičnih načel in nakovalom zahtev po večji učinkovitosti preiskovanja« (Maver, 2000:293).

4.4 Neetičnost kot policijska subkultura ali deviacija

*»Česar ne prepoveduje zakon,
lahko brani sramežljivost.«
Seneca Lucius Annaneus
(4. pr. n. š. - 65)*

Policijska subkultura je del širšega kulturnega področja, je pa tudi podporni sistem ali zbir posameznih standardov, ki peljejo policijski poklic v poseben vrednostni sistem. Subkultura zadeva na eni strani *klientelo*, na drugi pa *moralno nesprejemljive odnose policistov znotraj lastne organizacije* - gre tako za razmerje med enakimi kot tudi za odnose v hierarhični urejenosti.

Kadar govorimo o moralno nesprejemljivih odnosih policistov v hierarhični urejenosti mislimo na pojave kot so:

- podpiranje somišljenikov nasproti drugače mislečim,
- zavlačevanje s kadrovskimi rešitvami,
- strankarsko - politično opredeljevanje (kljub ustavno določeni policijski depolitizaciji),
- neustrezno reševanje konfliktov med policijskimi enotami,
- odtekanje podatkov iz policijskih enot v medijske ali politične namene ter izdajanje uradnih skrivnosti, in njihov pregon.

Ob vsem naštetem pridemo do zaključka, da se policija sooča z novimi oblikami policijske subkulture - gre namreč za preseganje dosedanjih inkriminiranih pojavov v razmerjih policist - klient. Neetičnost, pravzaprav že kar deviantnost, sega na najvišje ravni policijske hierarhije, kar pa je za državo in državljane dosti nevarnejše.

PRIMERI:

1. Kriminalista opazita osebo X na določenem kraju, kjer se običajno zadržujejo člani kriminalnih združb z namenom preprodaje prepovedane droge, pri nakupu prepovedane droge. Videla sta, da je oseba X paket s prepovedano drogo odnesla v vozilo in jo položila pod tapeto vrat vozila. Čez nekaj časa se kriminalista odločita, da bosta osebo X na primeren način ustavila in izvedla identifikacijski postopek. Po opravljenem postopku izvedeta še preventivni pregled vozila, potnikov (osebe X) in prtljage. V Zakonu o policiji govori, da je preventivni pregled površinski pregled (otipajo se zunanji deli in se bolj gleda vizuelno). Kriminalista sta vedela za paket v vratih in sta od osebe X zahtevala, naj paket sam izroči, ker sta vedela, da bosta v danem tem trenutku težko pridobila ustrezno odredbo za osebno preiskavo oziroma za preiskavo vozila. Tudi če bi se odločila za osebno preiskavo, bi bila lahko takšna odločitev sporna v nadaljnjem postopku. Kriminalista sta tako na dokaj lahek način zasegla prepovedano drogo in osebo X ovadila za storjeno kaznivo dejanje ali ga predlagala sodniku za prekrške.
2. Kriminalisti izvajajo določene ukrepe, ki se zaključijo s prijetjem nevarnih oseb (t.i. realizacija). Običajno se izvede prijetje oseb, ki izhajajo iz različnih kriminalnih združb in so storile različna kazniva dejanja (od izsiljevanj, preprodaje drog, preprodaje orožja, vodenje prostitucije idr.). Osumljenci se pri prijetju mnogokrat fizično uprejo, posledično pa pride do uporabe fizične sile s strani kriminalistov. Zgodilo se je že, da so kriminalisti uporabljali fizično silo (ali druga prisilna sredstva) tudi po poteku razlogov za uporabo fizične sile – to sovraštvo s strani kriminalistov do navedenih osumljencev je posledica dolgotrajnega opazovanja osumljencev in kaznivih dejanj, ki so jih le-ti storili. To je že klasičen primer »umazanih rok«, ko se kriminalisti odločijo, da bodo na svoj način kaznovali osumljence.

Primerov bi lahko naštel še mnogo, želim pa povedati, da je v določenih trenutkih težko rutinsko presojati o etiki, morali in strokovnosti dejanj. Tudi sam, po toliko letih dela v kriminalistični policiji, že privzemam določeno subkulturo. Ta me nekako nehote veže na delo na terenu, v odnose z osumljenci, k potrebi do prijete nevarnih storilcev, idr. Pa vendar se z vso močjo trudim, da zadevo obravnavam korektno, tako s strokovnega, kot tudi moralnega in etičnega vidika.

Delovna etika in etika dolžnosti izginjata, kriminal pa je kvalitativno in kvantitativno v porastu, kar posledično vpliva na sistem vrednot – razvijajo se nove, ki zahtevajo veliko mero novih usmeritev in spreminjajo naravnost kriminalistov (sposobnost sodelovanja, motivacija, kritičnost, fleksibilnost...). Kriminalisti postajajo v odnosu do nadrejenih in kolegov občutljivi, zanemarjajo pa tudi neformalna druženja. Zaradi slabših delovnih pogojev (pomanjkanje delovne opreme, preobremenitev) prihaja do množičnega nezadovoljstva kriminalistov in posledično do nezainteresiranosti pri delu.

Vse navedeno priča, da se policisti, kriminalisti velikokrat znajdejo v situaciji, ko je težko pričakovati, da so sposobni delovati po visokih moralnih in etičnih standardih. Kako rešiti situacijo?

5 RAZŠIRJENOST NEETIČNOSTI IN UKREPI ZA NJENO ODPRAVO

5.1 Razširjenost in vidnost neetičnosti

Vesti o kršitvah vedenjskih in moralnih pravil je moč razbrati iz uradnih podatkov, svoje pa prav gotovo dodajo tudi mediji. Prav zaradi problema odtekanja podatkov medijem pa prihaja do situacije, ko le-ti izkoristijo neustrezne pojave v policijskem vrednostnem sistemu in javno razgaljajo prikritost in razširjenost neetičnosti. Iz povedanega sledi, da velja policija za dokaj nehomogeno družbeno skupino. Problem se kaže v (ne)spoštovanju kodeksa etike policije, ki je zapisan tako, da je etika enotna za vse in ne vključuje hierarhizacije tako, da bi bila etičnost pravično razdeljena na vse plasti policije. Kodeks policijske etike je namreč veljal za vse policiste, torej za tiste pooblaščené uradne osebe, ki so izvajali pooblastila. Z uveljavitvijo Zakona o policiji pa so določene skupine delavcev Ministrstva za notranje zadeve izgubile status pooblaščené uradne osebe, niso pa pridobile statusa policista, s tem pa se je zožil krog delavcev, za katere kodeks še velja.

To pa pomeni, da imajo tisti, v vrhu policije, veliko prednost, saj nadzorujejo svoje podrejene, sami pa ostajajo nenadzorovani s čimer se poveča možnost nezakonitega delovanja (možnost nadzora le s strani notranje zaščite, pritiski s strani javnosti – afere, parlamentarne komisije ipd.). Da bi se izognili problemom hierarhizacije policijske etike bi bilo nujno operacionalizirati policijsko etiko tako, da v prihodnje ne bi več prihajalo do diferencialne selektivnosti pri odkrivanju in obravnavi kršitev.

Vsekakor pa je neetičnost bolj vidna pri odnosu policist - klient. Vsako delovno mesto je namreč najbolj kriminogen dejavnik (podvržen možnostim kršitev), kjer so priložnosti za kršitve delovnih obveznosti velike. Vsa dogajanja na delovnih mestih je seveda nemogoče nadzorovati, zato v policijskem poklicu mnogokrat prihaja do viktimizacije klientov - gre namreč za policijske postopke v razmerah, kjer navadno ni prič, zato je število pritožb zoper postopke policistov v naraščanju (če so upravičena, s tem ni nič narobe). Takšen trend je sorazmeren z naraščajočo stopnjo demokracije in svobode.

Da pa v policijskih postopkih ne bi prihajalo do nenadzorovane in nesorazmerne sile policistov so bile uvedene t. i. državljanske pobude za sporočanje kršitev. Vprašanje pa je ali

gre za dejansko stanje, saj gre pri ugotavljanju kršitev delovnih obveznosti tudi za (policijsko) solidarnost. Ker pa sodi v okvir policijskega dela tudi diskrecijska pravica in selektivnost, ki se jim ni mogoče izogniti, se včasih zgodi, da je ugled policije vprašljiv, še posebej, če se razgalijo neetičnosti na vidnih delovnih mestih v policiji in tistih, ki so javno nadzorljiva.

T.i. javni nadzor dela policistov in kriminalistov se kaže v obliki podanih pritožb na njihove postopke, kjer obstaja sum tako neetičnosti kot tudi nezakoničnosti oz. nestrokovnosti njihovih postopkov. Pravna ureditev tega področja je urejena z naslednjimi zakoni:

1. Zakon o delovnih razmerjih iz leta 2002

Opreljuje disciplinsko odgovornost delavcev, ki so dolžni izpolnjevati pogodbene in druge obveznosti iz delovnega razmerja (sankcije so opomin, denarna kazen, odvzem bonitet), opredeljuje pa tudi sam disciplinski postopek, vlogo sindikata idr. Sicer pa konkretnejšo in podrobnejšo ureditev tega področja prepušča Zakonu o javnih uslužbencih in Zakonu o policiji.

2. Zakon o javnih uslužbencih iz leta 2002

Ta zakon pa podrobneje opredeljuje uresničevanje disciplinske odgovornosti javnih uslužbencev skozi vsebino disciplinske odgovornosti – javni uslužbenec je odgovoren za disciplinske kršitve glede obveznosti iz delovnega razmerja. Zakon jih deli na *lažje* (nedostojno vedenje in obnašanje, ki je v nasprotju s kodeksom etike javnih uslužbencev) in *težje* kršitve (dejanja, ki imajo znake kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti, kršitev načela varovanja tajnosti, prekoračitev, opustitev ali drugačno zlorabo pravic idr.).

3. Zakon o policiji (UPB -2, 2005)

Disciplinsko odgovornost konkretno določa popravek Zakona o policiji. Določena je začasna odstranitev z delovnega mesta, če se delavca zaloti pri hujši kršitvi delovnih obveznosti in dolžnosti, za katere se lahko izreče ukrep prenehanja delovnega razmerja – o tem odloča generalni direktor policije ali delavec, ki ga on pooblasti. Zakon določa sam potek disciplinskega postopka, našteva pa tudi *lažje* (nepravilen in nevljuden odnos do drugih delavcev policije, nepravočasno, nevestno ali malomarno

opravljanje dela, obnašanje, ki škoduje ugledu policije...) in *hujše* (neopravičen izostanek iz dela, če to povzroči hujše posledice za delo policije, nezakonito pridobitev premoženjske ali nepremoženjske koristi zase ali za drugega ter sprejemanje daril ter drugih ugodnosti v zvezi z delom, prihod na delo v vinjenem stanju ali uživanje alkohola oziroma drugega narkotičnega sredstva med delom, ki zmanjšuje zmožnost za delo, opustitev dejanja ali dejanje, storjeno pod vplivom alkohola oziroma drugega narkotičnega sredstva, ki zmanjšuje zmožnost za delo in škoduje ugledu policije, vsako dejanje, ki ima znake katerega od določenih kaznivih dejanj ali hujšo kršitev predpisov o javnem redu, dejanje ali obnašanje, ki škoduje ugledu policije in povzročanje pretepa ali nereda v delovnem času ali v delovnem okolju...) kršitve delovnih obveznosti.

Grafi, ki sledijo, prikazujejo področje pritožb z različnih vidikov:

Graf 5.1: Število pritožb nad policisti med leti 1999 in 2004 (MNZ, 2005).

Kot je razvidno iz grafa 1 je bilo v letu 1999 zoper vse policiste vloženih 1843 pritožb, v letu 2000 1552 pritožb, v letu 2001 1240 primerov, v letu 2002 1222, v letu 2003 1309 primerov in v letu 2004 1025 primerov. Število pritožb zoper ravnanja ali opustitev ravnanja policistov med leti 1999 in 2004 skoraj vsakoletno upada za približno 220 primerov, le med letom 2002 in 2003 se je število pritožb dvignilo za 87. Največji upad števila pritožb je bil zabeležen z leta 2000 na 2001 in sicer za 312 primerov.

Glede na podatke, pridobljene iz letnih poročil, so bili vzroki pritožb raznovrstni, izstopali pa so vsakoletno predvsem pritožbeni razlogi zoper neupravičeno uporabo pooblastil ter uporabo prisilnih sredstev. Pri utemeljenih pritožbah so bili sprejeti ukrepi, kot so izrečeno opozorilo, opravljen preventivni razgovor s policistom, bile so tudi vložene kazenske ovadbe ter uvedeni disciplinski postopki (MNZ, 2005).

Graf 5.2: Število kaznivih dejanj, katerih storitve so osumljeni policisti med leti 1999 in 2004.

Poročila o delu policije med leti 1999 in 2004 navajajo, da število kaznivih dejanj, katerih osumljeni so policisti letno narašča. Leta 1999 je bilo odkritih 160 kaznivih dejanj leta 2000 je policija preiskovala 181 kaznivih dejanj, leta 2001 253 primerov, leta 2002 319 primerov, leta 2003 317 primerov in leta 2004 352 primerov kaznivih dejanj. Povprečno število odkritih dejanj se je od leta 1999 do 2004 letno dvignilo za 44 primerov letno. Največji porast števila odkritih kaznivih dejanj je bilo med letom 2000 na leto 2001, najmanjši pa z leta 2002 na 2003. Povprečno je bilo letno odkritih 264 kaznivih dejanj policistov.

Pri kaznivih dejanjih, katerih storitve so osumljeni policisti, so v tem obdobju po številu obravnavanih primerov, izstopala kazniva dejanja zoper uradno dolžnost in javna pooblastila, zoper kršitve človekovih pravic z zlorabo uradnega položaja ali uradnih pooblastil in kazniva dejanja zoper človekove pravice in svoboščine (MNZ, 2005).

Graf 5.3: Število disciplinskih postopkov v policiji med leti 1999 in 2004.

Graf prikazuje predstavitev področja disciplinskih postopkov v policiji med leti 1999 in 2004. Pred disciplinskimi organi je bilo v letu 1999 uvedenih 152 disciplinskih postopkov, leta 2000 jih je bilo 154, v letu 2001 173, v letu 2002 170, v letu 2003 153 ter v letu 2004 je bilo uvedenih 156 disciplinskih postopkov. Največ disciplinskih postopkov je bilo uvedenih leta 2001, temu pa sledi leto 2002. Najmanj jih je bilo uvedeno v letu 1999, vendar bi lahko leta 2003, 2000 in 2004 tudi šteli za obdobja z najmanjšim številom uvedenih disciplinskih postopkov. V povprečju je bilo uvedenih 160 disciplinskih postopkov letno.

Pooblaščenca za vodenje disciplinskih postopkov so z odločbami na I. stopnji delavcem, zoper katere je bil uveden disciplinski postopek, najbolj pogosto izrekli javne opomine, denarne kazni, nekaj pa je bilo tudi izrečenih ukrepov prenehanja delovnega razmerja, od tega večina pogojno. Ostali disciplinski postopki so bili predani v reševanje organom na II. stopnji ali pa so bili ustavljeni zaradi utemeljenih razlogov (pomanjkanje dokazov, ugotovitev, da delavec ni bil odgovoren, zastaranje postopka na I. stopnji, zastaranje postopka na II. stopnji ali zaradi smotnosti postopka) (MNZ, 2005).

5.2 Izobraževanje preiskovalcev o osnovah etike

V času sprememb političnih sistemov, ki se v največji meri kažejo v prostoru vzhodne in srednje Evrope, prihaja tudi do večjega zanimanja za policijsko etiko, predvsem na ravni policijskega menedžmenta. Vzrok takšnim spremembam so seveda tudi demokratični pogledi na vlogo in položaj policije v družbi. V prejšnjih, socialističnih družbenih ureditvah, se je etika uvrščala predvsem med temeljna kriminalistična načela in bila zato v policijskih

šolah slušateljem posredovana le v okviru kriminalistične taktike in metodike. Z osamosvojitvijo Slovenije in prenovo šolskega sistema pa se na vseh ravneh izobraževanja policistov kot samostojen predmet pojavlja tudi policijska etika, prav tako so na to temo organizirani tudi številni seminarji, predavanja in simpoziji za zaposlene v policiji, ki naj bi teoretično pridobljena znanja o etiki prenesli tudi v prakso. V okviru predavanj in seminarjev sem bil tudi sam udeležen kot multiplikator in sem pridobljeno znanje posredoval kolegom kriminalistom v matični enoti. Usposabljanje namreč predstavlja naložbo v prihodnost službe in delavcev policije.

Izobraževanje je v etiki kriminalističnega preiskovanja pomembna točka. Področju etike in kriminalističnega preiskovanja se v izobraževanju kriminalistov v njihovem tečaju namenja absolutno premalo glede na naravo njihovega dela. Žal je v policiji status kriminalistične stroke močno izgubil na pomenu, velik del krivde pa gre pripisati kriminalistični stroki sami. V situaciji, ko lahko na področju zahtevnega kriminalističnega preiskovanja dela kdor želi in tisti, ki ga stroka izbere, si boljšega stanja skoraj ne moremo predstavljati (gre za problem kadrovanja in selekcije bodočih preiskovalcev).

Žal pa sama teorija kaj malo pomeni - učenje etičnih in moralnih pravil in načel na pamet v policijsko delo ne prinaša novosti in etičnega obnašanja. Problem se kaže v tem, da je potrebno etična načela integrirati tudi v svojo osebnost, delo in vsakdanje življenje. Potrebno je usposabljanje in trening v metodah etičnega odločanja, da bi se namenoma vsak sam usposobil za uresničevanje etičnih načel.

Po mojem mnenju bi morala policija izobraževanja na temo policijske etike integrirati v redna mesečna usposabljanja in predavanja. Izobraževanja bi zajemala predavanja o temeljnih človekovih pravicah in pravnemu redu, o demokratičnih načelih, o načelu sorazmernosti pri uporabi prisilnih sredstev, o načelu nepristranskosti in o drugih pomembnih pravicah in svoboščinah državljanov. Le tisti policisti in kriminalisti, ki podrobno poznajo zakonodajo s področja, na katerem opravljajo svoje naloge, jih lahko opravljajo strokovno, učinkovito in zakonito. To pa je tudi zagotovilo, da bo število podanih pritožb zoper delo policistov in kriminalistov ne bo več raslo. Policisti si morajo kot posamezniki prizadevati za odličnost in profesionalnost svojega dela. Eno je volja, drugo pa je znanje, kako voljo učinkovito usmeriti.

In vedno znova poudarjam, da je potrebno policiste in kriminaliste večkrat, sproti ob rednem delu, seznanjati o osnovah policijske etike, kajti ob preobremenjenem stanju v službi te postavke tonejo v pozabo, posledično pa to privede do neetičnih ravnanj, kršenja človekovih pravic in svoboščin, pritožb, storitev kaznivih dejanj idr. Menim, da bi morali vodje notranjih enot in njihovi pomočniki oziroma vodje skupin bolj pozorno spremljati policijsko delo v smislu etičnega ravnanja policistov, kriminalistov v svojih enotah, kajti le na ta način, bodo mladi policisti in kriminalisti svoje znanje, ki so ga pridobili v raznih šolah in usposabljanjih na temo policijske etike, spremenili v prakso. Če bodo prepuščeni samim sebi, se lahko zgodi, da bodo »plavali s tokom« in se podredili ustaljenemu načinu opravljanja nalog, ki jih posamezna enota opravlja, ne glede na to, ali se naloge izvajajo zakonito in strokovno ali ne. Za policiste in kriminaliste, ki so že dlje časa v enotah in ki niso bili deležni seznanitve o osnovah etike, policijske etike, bi vodje notranjih organizacijskih enot morali poskrbeti, da bi se ti delavci udeležili določenih seminarjev in predavanj, kjer bi pridobili osnovno znanje s tega področja. Znanje bi nato lahko integrirali v svoje delo, v dolgoletno prakso in kot izkušenejši delavci pravilno vodili in usmerjali mlade tečajnike v enotah.

V nadaljevanju bi želel navesti še nekaj o izobraževanju na področju preiskovanja prepovedanih drog.

Slovenija je z osamosvojitvijo postala zanimiv trg za organizirane kriminalne združbe, ki so prodrle na slovenski trg prepovedanih drog. V obdobju od osamosvojitve je Slovenija postala pravi dispečerski center navedenih združb za Transporte velikih količin drog v države zahodne Evrope, precejšen del pošiljk pa je ostal tudi v Sloveniji za potrebe slovenskega trga. Te potrebe so iz leta v leto naraščale. Stanje kaže, da zaradi drog družine razpadajo, pojavljajo se nalezljive bolezni, veliko mladih umira za posledicami uživanja prepovedanih drog, socialna varnost ljudi je iz leta v leto slabša, nenazadnje je to povezano z velikimi stroški za državo. Javnost se zelo nagiba k tezi, da policija ni opravila svojega poslanstva dovolj učinkovito oziroma je bila v novejši zgodovini zelo neučinkovita. Delavci policije se moramo vprašati ali je temu res tako ali ne. Mnenja sem, da del krivde nedvomno nosi policija in slabo poznavanje formalnih pravnih predpisov, to pa je nedvomno razvidno iz končanih sodnih procesov oseb, zoper katere so bile podane kazenske ovadbe. Nenazadnje

pa se trgovina s prepovedanimi drogami odziva mnogo hitreje, kot je na spremembe sposoben reagirati državni aparat s svojo normativno ureditvijo.

Problem prepovedanih drog oziroma narkomanije je zelo zapleten. Potrebno bi bilo opraviti ustrezno analizo stanja o naši usposobljenosti v boju proti navedenemu zlu. Pri tem je potrebno vključiti tako uniformirano kot tudi kriminalistično policijo. Vse delavce bi bilo potrebno usposobiti in vzdrževati usposabljanje na določeni ravni, da bi obrodilo sadove. Izvesti bi bilo potrebno tesnejše sodelovanje uniformirane in kriminalistične policije, ki pa je trenutno na izredno nizki ravni. Preiskovanje kaznivih dejanj s področja ilegalne trgovine s prepovedanimi drogami je dolgotrajno in zahteva veliko mero samoiniciativnosti. Ob obilici različnega dela, ki ga opravljajo policisti na policijskih postajah, je težko pričakovati, da se bo kdo izmed policistov aktivno ukvarjal samo s problematiko prepovedanih drog. Tako vedno pride le do zasegov manjših količin prepovedane droge in zadevo posamezni policist zaključi, ker bi si sicer nakopal preveč dela, saj se zaradi tega ker se zaradi neustrezne usposobljenosti boji nadaljevanja postopka. Bolje bi bilo, da bi v teh primerih ravnal profesionalno, v skladu s policijsko etiko in poskrbel, da informacije, ki jih je pridobil na terenu, dospejo do delavcev kriminalistične policije, saj bi moral biti vsakemu delavcu interes s svojim delom in znanjem prispevati k zatiranju organizirane kriminalitete. Poudarjam, da je pretok informacij med uniformirano in kriminalistično policijo mnogokrat izkrivljen, napačen ali pa ga sploh ni. Kriminalistična policija bi nujno potrebovala prenovo izobraževalnega sistema na področju prepovedanih drog in organiziranega kriminala nasploh. Po mojem mnenju bi bilo potrebno ustvariti delovne teame, ki bi skrbeli za ustrezna usposabljanja policistov na področju prepovedanih drog, jih nadzirali pri delu, hkrati pa vodstvu notranjih organizacijskih enot predlagali ustrezne nagrade za dobro opravljeno delo. Voditi bi morali ustrezno mrežo informacij in policiste do določene mere seznanjati s povratnimi informacijami o nadaljevanju zadev, ki so jih sprožili. S tem bi ustvarili določeno mero zaupanja med policisti in kriminalisti, prišlo bi do ustreznih povratnih informacij in njihove analitične obdelave, kar pa je najbolj pomembno – ustvarili bi občutek, da je skrb za zatiranje kriminalitete skrb celotne policije in ne le policista - posameznika.

V diplomskem delu sem omenil tajne delavce. Glede na vrsto nalog, ki jih opravljajo je jasno, da so vedno na meji zakonitosti. Menim, da so ti delavci dobro vodeni, saj jih

usmerjajo ustrezno usposobljeni in z izkušnjami podprti pripadniki kriminalistične policije (t.i. kontaktne osebe). Običajno so v času svoje poklicne kariere že opravljali naloge tajnih delavcev, hkrati pa so pridobili ustrezna znanja tudi na drugih področjih, poslovna in policijska etika pa sta bili dve izmed glavnih tem njihovih usposabljanj in izobraževanj. Kljub njihovi izredni sposobnosti vodenja tajnih delavcev menim, da le-ti še vedno prevečkrat prihajajo v dvome o svojem trenutnem delu, o možnosti zaslužka »z druge strani zakona« in se težko asimilirajo nazaj v redno delo po končanem tajnem delovanju. Takrat se vrnejo nazaj v enote, od koder so sicer prišli in opravljajo naloge, ki so jih opravljali pred odhodom v tajno delovanje. Tedaj so prepuščeni samim sebi, polni različnih občutkov: zmanjšala se jim je plača (v času tajnega delovanja je plača vsekakor višja), nimajo več službenega vozila, službenega GSM aparata, denarja za plačilo različnih aktivnosti - zaradi drugačnega življenjskega stila mnogi niso več zadovoljni v službi, velikokrat pa tvegajo grožnje s strani kriminalnih združb ipd. Mislim, da bi bilo potrebno ravno v teh trenutkih osebe poučevati o moralnosti in strokovnosti pri delu, jim omogočiti večkratna predavanja o vrednotah in etiki, z namenom, da se oseba zopet usposobi za odločanje in razmišljanje, ki jasno ločujejo dobro od slabega. Vse to bi se dalo vključiti v dodatne treninge in usposabljanja.

Poučevanje o policijski etiki bi moralo potekati na primerni ravni in sicer tako, da bi morali, v sodelovanju med teoretiki, ki proučujejo policijsko etiko, in praktiki, ki se z njeno aplikacijo ukvarjajo v praksi, razvijati načela uporabne etike. Kot pa sem že navedel, potrebno bi bilo vztrajati toliko časa, dokler posamezniki popolnoma ne integrirajo načela etike v delo in vsakdanje življenje.

ZAKLJUČEK

Organizirani kriminal, po mišljenju večine svetovnih kriminologov, pravnih teoretikov in politikov, predstavlja danes glavno grožnjo varnosti vsake države, poleg terorizma tudi najnevarnejšo vrsto kriminalnega obnašanja. Že dlje časa strokovnjaki s področja policijsko varnostnih ved opozarjajo, da je skrajni čas za boj proti organiziranemu kriminalu, vendar dosti dlje od opozoril, žal, še nismo prišli. Zavedamo se, da se kriminala popolnoma ne da izkoreniniti in če bi to hoteli, bi se država spremenila v totalitarno policijsko državo, kar pa ni sprejemljivo, saj bi se morali zato odpovedati nekaterim temeljnim svoboščinam. Potrebno bo najti druge rešitve in na drug način pristopiti k učinkoviti rešitvi tega problema.

Lovke trgovine s prepovedanimi drogami predstavljajo poti, po katerih prihajajo v Evropo velike količine prepovedanih drog. Italijani imenujejo svojo mafijo »la piovra«, kar pomeni hobotnica. Žal pa ta hobotnica nima samo ene glave in ima več kot osem lovk, ki se ukvarjajo s kriminalom. Kljub velikemu povpraševanju po prepovedanih drogah na domačem trgu, še vedno ostane ogromna količina, ki nadaljuje pot od vzhoda do zasvojenecv Evropske unije. Boj proti drogam je premalo učinkovit, žrtve pa prevelike. Za uspešno delo policije pri preiskovanju kaznivih dejanj s področja prepovedanih drog je v prvi vrsti potrebno imeti kvaliteten in strokoven kader. Strokovnost pa dosežemo z ustreznim izobraževanjem in predstavitvijo skupnega cilja, do katerega bomo prišli vsak po svoji poti pa vendar se bomo na križiščih srečevali in morda del poti potovali skupaj.

Izvajanje policijske etike pri opravljanju policijskega dela je tematika, ki bo v praksi učinkovito zaživela šele čez nekaj let, ko bo stroka dokazala, da niso dovolj le teoretična izobraževanja, temveč, da je etika celovit pristop, ki zahteva »celega« človeka oz. policista ali kriminalista - njegovo osebnost, vsakdanje življenje in poklicno kariero.

Prav tako bo potrebno postopoma ločiti med etiko dela uniformirane policije in kriminalistične policije - s preiskovanjem kaznivih dejanj se pojavljajo etična in moralna vprašanja, ki od stroke zahtevajo posebno proučevanje. Brez konkretnega odgovora sta ostali še dve ključni vprašanji:

1. ali je etično osumiti in dvomiti o nekom kot storilcu kaznivega dejanja na temelju indicev?

2. ali je moralno dopuščati neetično vedenje storilcev, od preiskovalcev pa zahtevati etično in zakonito ravnanje?

Odgovor na prvo vprašanje je bistvo kriminalističnega preiskovanja - brez suma ne bi bilo preiskovanja, brez hipoteze o krivdi ne bi iskali dejstev za razjasnitev okoliščin. Torej lahko povzamemo, da je sum »gonilna sila preiskovanja«.

Pri iskanju odgovora na drugo vprašanje pa nujno pridemo do točke, ko se soočamo s t. i. »sivim poljem«, ko preiskovalci delujejo med prepovedanim in dovoljenim. Gre za pojav »umazanih rok«, ko posamezniki vzamejo »zakon v svoje roke«, predvsem v tistih primerih, kjer obstaja bojazen, da bodo storilci ostali nekaznovani. Tu je usposobljenost kriminalistov, da pravilno presojuje glede etičnih dilem in vprašanj ključnega pomena.

Pomembno vlogo v procesu policijskega delovanja igrajo tudi mediji, ki so v Sloveniji v zadnjem času odkrivali različne policijske nepravilnosti in jih objavljali kot afere in škandale. Nemalo je bilo tudi primerov stigmatizacije posameznikov, kar še dodatno povečuje vtis javnosti, da je policija dezintegrirana organizacija z vprašljivo moralno svojih članov, ki se kaže predvsem v neetičnih odnosih med policisti samimi, pa tudi v razmerju policist - klient. Ta razmerja so velikokrat konfliktna, zato je pritožb državljanov zoper policiste še vedno veliko.

LITERATURA

Crawford M.L. in Ruch W. V. (1991): Business Communication. Revija Varstvoslovje 2/2, 2000, stran 159.

(1971): Criminal Investigation specific Offences, International Association of Chiefs of Police, Gaithersburg, stran 218.

DeGeorge, R.T. (1982): Business Ethics. Revija Varstvoslovje 2/2, 2000, stran 159.

Dobovšek, Bojan (1997): Organizirani kriminal in terorizem, podobnosti in razlike. Revija za kriminalistiko in kriminologijo številka 48, stran 4.

Dobovšek, Bojan (2005): Organizirani kriminal kot peta veja oblasti. Izzivi sodobnega varstvoslovja, stran 299-312.

Dvoršek, Anton (1993): Organizirani kriminal - problem policije na prehodu v 21. stoletje, Policija na prehodu v 21. stoletje. Zbornik posvetovanja, VŠNZ, stran 107.

Gehm, Volker in Link, Martin (1992): Organizirana kriminaliteta. Kriminalistik št. 8/9, stran 4, 491.

Glas, Miroslav (1997): The Ethics of Business in Slovenia: Is It Really Bad? Revija Varstvoslovje 2/2, 2000, stran 148.

Gosar, Andrej (1994): Sodobna socialna etika. Založba Rokus, Ljubljana.

Hayes, Colin (1977): Organized crime. The police Journal, LX, št. 1, stran 72-73.

Hvalec, Edvard (2000): Mamila in psihotropne snovi 1/1998. Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, stran 7.

Ivanjko, Šime (1990): Etika managementa. Inštitut za evalvacijo in management v raziskovalni in razvojni dejavnosti. Revija Varstvoslovje 2/2, 2000, stran 148.

Jevšek, Aleksander (2005): Etika kriminalističnega preiskovanja v luči evropskega kodeksa policijske etike. Slovenski dnevi varstvoslovja 2005, stran 1.

Kalacun, Stanislava (2000): Bogastvo ni pomembno. Revija Varstvoslovje 2/2, 2000, stran 159.

(1994) Kazenski zakonik Republike Slovenije. Uradni list Republike Slovenije številka 63, z dne 13.10.1994. Zakon o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika Republike Slovenije (KZ-A), Uradni list Republike Slovenije številka 23, Z DNE 08.04.1999. . Zakon o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika Republike Slovenije (KZ-B), Uradni list Republike Slovenije številka 40, z dne 20.04.2004. Uradno prečiščeno besedilo Kazenskega zakonika Republike Slovenije (KZ-UPB1), Uradni list št. 95, z dne 27.08.2004.

(1992): Kodeks policijske etike. Knjižica Ministrstva za notranje zadeve, Ljubljana.

Maver, Darko (2000): Etika in preiskovanje kaznivih dejanj: nekatere dileme in problemi. Revija za kriminalistiko in kriminologijo št. 1, stran 293.

(2002): Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije. Statistični letopis MNZ 2001, Ljubljana.

Moehn, Heinz-Josef (1994): Pojem organiziranega kriminala. Kriminalistik št.8/9, stran 534,535,536.

Napote, Jean (1984): Interpol and Organized Crime. International Criminal Police review 282.

(1972): Omnibus Crime control and save streets akt, stran 73.

(1998): Organizirane kriminalne združbe v RS. Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Ljubljana.

Pečar, Janez (2000): Vrednotenje kršitev (kodeksa) policijske etike. Revija za kriminalistiko in kriminologijo št. 1, stran 24.

Philcox, Norman (1978): An introduction to Organized Crime, Springfield Illinois: Charles C. Thomas – Publisher.

Pirkovič, Ljubo (2000): Gradivo usposabljanja kriminalistov na področju prepovedanih drog. Gotenica.

(2005) Poročilo o delu policije za leta 1999-2004. Ministrstvo za notranje zadeve – policija, spletne strani ([www. Policija.si/si](http://www.Policija.si/si)), Ljubljana.

Potparič, Damjan (2000): Gradivo usposabljanja kriminalistov na področju prepovedanih drog. Gotenica.

(1992): The United Nations and Drug Abuse Control. United Nations International Drug Control Programme (UNDCP) prevod Ministrstva za notranje zadeve Republike Slovenije v publikaciji Mamila in psihotropne snovi 1/1998, Ljubljana, 2000 stran 20-23.

Umek, Peter in Meško Gorazd (2001): Dileme o drogah, kriminaliteti in preprečevanju kriminalitete. Revija Varstvoslovje, letnik 3/3, stran 171-179.

Vasiljević, Vladan A. (1985): Moguće oznake organizovanog kriminaliteta. Pravni život, Beograd.

(2000): Vladna uredba o razvrstitvi prepovedanih drog. Uradni list Republike Slovenije, številka 49/2000, popravek številka 516-05/2000-1.

(1999) Zakon o proizvodnji in prometu s prepovedanimi drogami. Uradni list Republike Slovenije, številka 108/1999, 16521.

Žigon, Darko (2000): Kaj veš o drogah? Založba Center Marketing INT, d.o.o., Ljubljana.

Žigon, Darko (1998): Nedovoljene droge. Založba Center Marketing INT, d.o.o., Ljubljana.